

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет культури і мистецтв**

Кафедра вокалу та хорових дисциплін

**СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ-МУЗИКАНТІВ
В УКРАЇНІ Й ПОЛЬЩІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти “бакалавр”

Виконав: студентка
Спеціальності 025 Музичне мистецтво
Освітньо-професійної (наукової) програми
Музичне мистецтво
Дяченко Катерина Сергіївна

Керівник к.п.н., доцент Гунько Н.О.
Рецензент д.п.н., професор Лимаренко Л.І.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Аспекти професійної підготовки педагогів-музикантів в Україні та Польщі	7
1.1. Організація освітнього процесу підготовки педагогів-музикантів в Україні.....	7
1.2. Умови та спрямування професійної підготовки педагогів-музикантів в Польщі.....	13
РОЗДІЛ 2. Порівняльний аналіз фахової підготовки студентів-музикантів ступеня вищої освіти «бакалавр» в ХДУ і Поморській академії (м. Слупцьк, Польща)	25
2.1. Історія становлення вищої музично-педагогічної освіти у Херсонському державного університету та Поморській Академії.....	25
2.2. Аналіз викладання інструментального виконання.....	33
2.3. Аналіз викладання вокально-хорових дисциплін.....	36
2.4. Аналіз викладання музично-теоретичних дисциплін.....	43
2.5. Методично-практична підготовка вчителя музичного мистецтва.....	48
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59
ДОДАТКИ	
Додаток А. Навчальний план спеціальності 025 Музичне мистецтво ступеня вищої освіти «бакалавр».....	64
Додаток Б. Навчальний план підготовки студентів ХДУ ступеня вищої освіти бакалавр за подвійним дипломом Поморській академії (Польща).....	66

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Неможливо переоцінити значення музичного мистецтва у духовному становленні людини, яке сприяє вихованню естетичного смаку, загальної культури, ерудиції, морально-етичних якостей. В сучасній українській музичній педагогіці залишається актуальною проблема пошуку нових можливостей розвитку освітнього процесу педагогів-музикантів у вищій школі. Тому порівняльний аналіз виховання педагогів-музикантів в Україні та Польщі на прикладі двох вишів: факультету культури та мистецтв Херсонського державного університету та інституту музики Поморської Академії в Слупську в рамках програми «Подвійний диплом» може бути дуже корисним для взаємного збагачення новими методиками та підходами, освітнім досвідом тощо.

На жаль, в багатьох випадках сьогодні, на початку XXI ст. мотивація засвоєння музично-теоретичного навчального матеріалу студентів знаходиться на низькому рівні, відсутні уявлення про систему музичних знань, студенти не можуть належним чином застосовувати музично-теоретичні знання на заняттях з профільюючих дисциплін. Зазначені недоліки породжують суперечності між: вимогами ринку праці до рівня професійної підготовки музикантів та якістю їх фахової підготовки; вимогами суспільства до особистості учителя музики та недостатнім рівнем розробки теорії його професійної підготовки; необхідністю формування в майбутніх вчителів музики теоретичних знань. Викладені суперечності зумовлюють необхідність вирішення проблеми формування музично-теоретичних знань у майбутніх педагогів-музикантів, взявши за основу системний метод навчання та

освітній синтез через міжнародні освітні проекти з країнами Євросоюзу, зокрема з Польщею, що передбачають програми обміну студентами та програму «Подвійний диплом».

Перехід до інформаційного соціуму асоціюється з пошуком інноваційних технологій у сфері освіти. У багатьох країнах Європи, Америки, Близького і Далекого Сходу викристалізувалися оригінальні музично-дидактичні системи. Серед них відзначилися «Євритміка» Еміля Жак-Далькроза, «Релятивна сольмізація» Золтана Кодая, «Елементарне музикування» Карла Орфа, «Виховання талантів» Шін'їчі Сузукі та «Аудіація» Едвіна Гордона.

Вагомий внесок в дослідження методик розвитку освітнього процесу педагогів-музикантів в Україні зробили Василюк А.[1], Ніколаї Г. [12], Черкасов В.[27] та інші. Вивченням проблем адаптації Польської музичної освіти до Болонського процесу в порівнянні з Україною займалися такі дослідники як Касьянова С. [7], Корсак К. [9], Мороз М. [17] тощо. Питанням підготовки студентів до музично-просвітницької діяльності в Україні присвячені роботи Новосадової С. [13], Щолокової О.[30], Щериці Т. [29], Мельник О.[15] та ін.

За спільною думкою польських (Хачинський Я., Квятковська Х.) та українських вчених (Черкасов В., Щериця Т.) готовність вчителя музики до здійснення професійно-педагогічної діяльності у загальноосвітній школі може бути сформована в результаті засвоєння ним умінь та навичок музично-виконавської діяльності, яка передбачає його підготовку як виконавця (гра на музичних інструментах, спів, диригування). Професійно здійснювати музично-педагогічну діяльність, якщо вчитель музики не володіє музично-виконавською діяльністю об'єктивно неможливо. Тільки володіння цими двома результативними видами діяльності створює рівень професійної компетентності вчителя цього предмету.

Цікавим надбанням світового освітнього процесу є формування педагогів-музикантів в Польщі як країні, яка є найбільш близькою для української музичної культури і духовності. Аналіз цього явища у порівнянні з Україною є конче важливим аспектом для нашого дослідження.

Значний внесок у розвиток досліджень щодо методик освіти музикантів-педагогів в Польщі зробив, зокрема, Ярослав Хачинський, професор інституту музики Академії Поморської в Слупську. Він вважає, що сучасна людина, перебуваючи у конфронтації з мистецтвом чужого культурного кола, стоїть перед певним вибором: «Можна відкинути це мистецтво поза власну свідомість, визнати, що такий досвід не потрібен, оскільки «рідні» художні феномени, які були пізнані до цього часу, які ти у змозі пережити та зрозуміти, повністю задовольняють твої естетичні потреби. Проте іншим вибором людини може стати спроба перейти межу своєї перцепції і рівня розуміння мистецтва, зануритися в художню чужинність, ... здійснити експедицією до terra incognita, у сфери незнані, поширюючи межі досвіду естетичного переживання, знищуючи перцепційні стереотипи» [12, с. 2].

Мета роботи – охарактеризувати музично-педагогічні системи освіти педагогів-музикантів в Україні та Польщі на прикладі Херсонського Державного університету і Поморської Академії в Слупську, зробити їх порівняльний аналіз.

Об'єкт дослідження – це розгляд аспектів формування та розвитку музично-педагогічних систем освіти педагогів-музикантів в Україні та Польщі, умов та спрямування їх професійної підготовки, виявлення досягнень та проблемних питань, спільних рис та розбіжностей, які можуть бути корисними для аналізу та майбутнього синтезу.

Предмет дослідження – це порівняльний аналіз музично-педагогічних систем освіти педагогів-музикантів Херсонського

Державного університету і Поморської Академії в Слупську в рамках спільного міжнародного проекту «Подвійний диплом».

Завдання дослідження полягають в необхідності:

1. розглянути організацію освітнього процесу підготовки педагогів-музикантів в Україні в історичному, теоретичному та соціальному аспекті;
2. розглянути умови та спрямування професійної підготовки педагогів-музикантів в Польщі з уваги на реформу освіти, що відбулася, та на попит суспільства;
3. проаналізувати аспекти професійної підготовки педагогів-музикантів за напрямками: викладання інструментального виконання, викладання вокально-хорових дисциплін, викладання музично-теоретичних дисциплін, методично-практичної підготовки тощо;
4. виявити досягнення та проблемні питання, спільні риси та розбіжності професійної підготовки студентів в Поморській Академії та Херсонському Державному університеті.

Методи дослідження. У роботі використовувались наступні методи: історико-теоретичний та порівняльний аналіз, конкретизація теоретичного знання, спостереження, аналіз та узагальнення досвіду навчання.

Структура роботи зумовлена метою і завданнями дослідження і включає вступ, два поширені розділи, висновок, список використаних джерел та літератури і додатки. Основний обсяг роботи склав 62 сторінки. Додатки з навчальними планами ХДУ та Поморської академії подано на окремих аркушах.

РОЗДІЛ 1

АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ-МУЗИКАНТІВ В УКРАЇНІ І ПОЛЬЩІ

1.1. Організація освітнього процесу підготовки педагогів-музикантів в Україні

В сучасній Україні національна система освіти орієнтується на розвиток теорій, плюралізму у виборі методологічних позицій у дослідженні актуальних проблем виховання молоді. Пошук проводиться з вибору варіантів освітнього змісту, експлуатації дидактичних можливостей у піднятті результативності педагогічних структур, форм, методів, засобів, збільшується практичне обґрунтування нових ідей і розробка педагогічних технологій. Важлива роль цього аспекту приділяється професійній підготовці педагогів-музикантів.

З початком ХХ ст. на Україні у музичних навчальних закладах професійна підготовка майбутніх педагогів-музикантів містилася у їх серйозному підході до музики й музичного виховання, в результаті чого вони могли досягти певного рівня професійної музичної освіти, зокрема, оволодіти системами музичних знань, умінь, навичок та формувати їх на базі гуманістичного світогляду, естетичних якостей особистості педагога-музиканта у розвитку його творчих та спеціальних музичних здібностей і духовного потенціалу.

Оволодіваючи засобами продуктивної творчої музичної діяльності учні та студенти слідували змісту професійного навчання. Вивчення теорії та історії музики проводилося невідривно від історичного та

теоретичного музикознавства, а вивченню методики викладання гри на музичному інструменті надавалося прикладного значення.

«Виконання учнями-інструменталістами значної кількості творів великої форми, а також різнохарактерних п'єс сприяло формуванню в них художнього смаку, розвитку різних видів техніки і різноманітних прийомів звуковидобування. Включення до концертно-педагогічного репертуару композицій українських митців позитивно впливало на процес формування у майбутніх музикантів національного виконавського стилю. Зокрема було встановлено, що значна увага у процесі навчання приділялася розвитку самостійності мислення, творчому пошуку, виробленню вміння власної інтерпретації твору». Саме на це звертає увагу в своїй праці щодо музично-естетичного виховання Л. Процьвів [22, с. 73].

Педагогічна наука сьогодні свідчить про необхідність гуманізації освіти. Виховні моделі працюють тільки за умови, коли філософія національно-культурних цінностей і пріоритетні напрямки розвитку освіти та виховання формуються, виходячи з найактуальніших для особистості та суспільства завдань і проблем.

Сучасна практика наголошує на необхідності введення до навчально-педагогічного процесу нових досягнень у сфері передачі та засвоєння інформації, що буде сприяти підвищенню якості освіти майбутніх музикантів-педагогів.

Майбутнього вчителя музики професійно готують, вимагаючи оволодіння комплексом спеціальних знань, практичних умінь та навичок, які будуть мати важливий вплив на формування та розвиток його активності, свідомості та стимулювати до творчої самостійності. Вчені та педагоги-музиканти гадають, цей аспект складають предмети музично-теоретичного циклу, що розвивають розумові (мислення, пам'ять, музичний слух, допитливість та інше) та художні якості

(художній смак, сприйняття, фантазія, уява, відчуття композиційної довершеності мистецьких творів.

«В умовах запровадження багаторівневої освіти у вищих мистецьких навчальних закладах особливої ваги набуває проблема підготовки майбутніх вчителів мистецьких спеціальностей широкого профілю, професія яких поєднує риси та вміння педагога-виконавця, концертмейстера-ілюстратора, диригента-керівника колективу, соліста-вокаліста, лектора-музикознавця, педагога-просвітника, носія духовної культури та естетичного смаку. Проблема підвищення рівня фахової підготовки студентів значною мірою залежить від музично-теоретичної підготовки, спрямованої на різні види музично-творчої діяльності, які є важливими для теорії та практики професійного становлення студентів вищих навчальних закладів.

Процес фахової підготовки буде ефективним при дотриманні загально дидактичних принципів: безперервності і наступності; систематичності і послідовності; доступності і наочності; зв'язку теорії з практикою; міжпредметних зв'язків; поєднання різних форм і методів навчання. Відповідно до сучасних запитів і потреб загальноосвітньої школи особлива увага приділяється фаховій підготовці у руслі формування компетенцій майбутнього спеціаліста» [4, с. 330].

У праці Г. Побережної та Т. Щериці «Проблеми інтегрованого викладання музично-теоретичних дисциплін у педвузах» посеред наукових робіт сучасності, висвітлюється пошук новітніх педагогічних технологій, спрямованих на розвиток чуттєвого гнучкого слуху, пристосований до різних музичних напрямів, звертається увага на особливості музичного сприймання, пам'яті психікою. Т. Щериця також «вказує на той факт, що музично-теоретична підготовка майбутнього вчителя музики становить триаду: чути – розуміти – діяти. Кожен її елемент виконує свою функцію. Початковий – чути – визначається як емоційно-художній і становить стимулюючий полюс триади. Розуміти –

елемент, який спрямований на діалогічне спілкування суб'єкта навчання з музикою. Він є центральним. Діяти – становить провідний утворюючий елемент, який направлений на визначення професійної спрямованості навчального процесу та ефективний кінцевий результат» [29].

Музично-теоретична підготовка на даний момент є важливим фактором музичної освіти в Україні. Вона передбачає процес і результат студентського навчання з музично-теоретичних дисциплін, що характеризується певним рівнем розвитку майбутнього вчителя музики, необхідним рівнем сформованості до фахової діяльності музично-теоретичних компетенцій. Окрім оволодіння певними знаннями та навичками, ця освітня система виховує музичний смак, активне та творче відношення студентів до музичного мистецтва. Музично-аналітичні уміння, що виховують музично-теоретичні дисципліни, являються важливою передумовою творчої самостійності.

Результативно використовувати отримані знання на практиці, розбиратися в музично-теоретичному матеріалі закладають на заняттях з фаху, які допомагають студенту самостійно сприймати, а також глибоко розуміти музичні твори на основі розвитку творчого мислення, аналізу та синтезу музично-аналітичних умінь. Методи виховання музичного слуху базуються на розвитку головних видів навичок: сенсорних (сприйняття звучання), рухових (координуючи рухи у різних ритмах, керування голосовими зв'язками), мислених (слуховий аналіз), дієвих (ансамблеве виконання); розвитком музичних здібностей; мелодичного, тембрового, ладового та гармонічного слуху, метро-ритмічного відчуття, музичної пам'яті, музичних слухових уявлень. Слухова орієнтація в музичному матеріалі формується з розвитком слухових уявлень, вмінням відтворювати та сприймати музику з усіма її компонентами, осмислення музики різних стилів та інтонаційних засад, вивчення особливих інтонаційних специфік кожного пласту музичної культури і

виявленню їх взаємодії та взаємовпливу. Шляхом усвідомлення гармонії в художній формі, застосовуючи навички гармонічного слухового аналізу, відбувається розширення слухової інформації.

Формування професійного слуху відтворюється через охоплення різних стильових засад історичного музичного процесу в їх послідовній змінності, якщо керуватися вимогами сучасної музичної педагогіки. Здібності майбутнього вчителя музики до порівняння, узагальнення, розкриття причинно-наслідкових зв'язків розвивають отримані раніше знання з музично-історичних та музично-теоретичних дисциплін, необхідність міждисциплінарних зв'язків сприяє систематизації та узагальненню.

Розуміння цілісної композиційної будови музичного твору розвиває функціонально-логічне мислення, що сприяє «відображенню буття музичних образів у взаємозв'язках, співвідношеннях, розкриває їх сутнісні риси за допомогою активізації операційних процесів мислення» [13, с. 254], які у своїй основі є творчими – порівняння, аналіз, синтез, узагальнення. Такий спосіб мислення сприяє розумінню формоутворюючого значення музичних засобів для передачі музичних образів та надає можливість слухачу повноцінно оволодіти всім процесом творення музичної композиції твору, надає значення усвідомлення цінності та індивідуальності творінню музичного мистецтва.

На думку Новосадової С.: «сучасні науковці впроваджують нові інтерактивні методики вивчення музично-теоретичних дисциплін, які сприяли б формуванню творчої самостійності майбутнього вчителя музики. Послугуючись вимогами професійної підготовки студентів-музикантів, вони вбачають інтеграційний підхід викладання музично-теоретичних дисциплін і визначають за необхідності спрямувати музично-теоретичну підготовку на посилення дедуктивних методів пізнання, узагальнюючі функції музичної теорії, яка спроможна озброїти

студентів не заучуванням окремих правил, а засвоєнням певних естетичних законів, що втілюються в універсальних принципах музичного мислення та в їх еволюції. Позитивними якостями комплексних курсів є прагнення до досягнення музичного твору в його цілісності, підвищення уваги до художньо-естетичного боку музики, стислість та узагальненість» [13, с.253].

Стильова основа інтеграційного підходу, який наголошує на присутності різноманітних типів мислення, технологій, систем, наявності історико-стильового музичного мислення, передбачає вміння розбиратися у системах засобів виразності стилів різних епох, можливості активно розвивати музичний слух. Всі ці особливості вирішують, за думкою дослідниці Новосадової С. у статті «До проблеми музично-теоретичної підготовки майбутнього вчителя музики» - «здатність до усвідомленого оперування музично-стильовими знаннями та слуховими уявленнями в процесі аналітично-мисленевої діяльності та практично-творчої роботи майбутніх учителів музики».

«Алгоритм формування досвіду з означеної діяльності складається з оволодіння системними теоретичними знаннями і практичними вміннями щодо успішного здійснення музично-просвітницької роботи, їх творчого застосування на ниві музичного просвітництва, а також отримання задоволення від виконаної роботи та прагнення удосконалюватися в цьому напрямі діяльності...Етапи підготовки майбутніх фахівців до музично-просвітницької діяльності передбачають розширення та удосконалення теоретичної і практичної підготовки студентів, набуття ними нових особистісно-ціннісних смислів, збагачення емоційної сфери, розкриття творчого потенціалу, і, як наслідок цього, – створення та реалізацію власних музично-просвітницьких проектів» [15, с. 269].

Проявом практичної діяльності є розвиток творчої самостійності музиканта, який мотивує музично-теоретична підготовка, що

направлена на розвиток музичних здібностей, формування професійних умінь та навичок. У фаховій підготовці майбутнього педагога-музиканта музично-теоретичні дисципліни відіграють роль у формуванні освітніх компетенцій, розвитку індивідуальних якостей, розширення світогляду, процесів мислення. Формуванню такої особистості вчителя-музиканта допомагають усі ці аспекти, а його важливішою складовою стає шлях самовдосконалення та самореалізації.

Процес, що готує українських студентів в умовах вищої педагогічної освіти, є цілісним та вимагає системності й цілеспрямованості до музично-просвітницької діяльності.

1.2. Умови та спрямування підготовки педагогів-музикантів у Польщі

При розробці та становленні шкільної освіти у Польщі значну роль відіграв Всепольський освітній Конгрес у Лодзі (18-22 червня 1945 року), де обирався проект шкільної освітньої реформи. На основі багатьох педагогічних ліцеїв з 50–60-х років були відкриті дворічні вчительські інститути, що надавали неповну вищу педагогічну освіту випускникам (*licenzjat*). Факультети музичного виховання та спеціальностей також працювали при цих інститутах.

Як зазначає А. Вільчовська, «польська музична педагогіка, починаючи ще з 60-х років, використовувала ідеї концепцій К. Орфа і З. Кодая, що ґрунтуються на народній культурі, в яких фольклор вважається провідним чинником пробудження в учнів музичних вражень. Отже, регіональна музика, а також пов'язані з нею елементи фольклору й у наш час є обов'язковим засобом музичного виховання учнів у польських загальноосвітніх школах, особливо у молодших класах. Необхідно також підкреслити, що на початку 90-х років у

Польщі почала видаватись значна кількість методичної літератури для вчителів з питань регіонального музичного виховання дітей та молоді» [3, с. 49].

З початком 70-х років були розроблені посібники та підручники з музичного виховання для викладачів музичних факультетів та студентів вищих навчальних закладів. Брала участь в їхньому написанні фахівці музикознавці: І. Войнар, Е. Знанецький, З. Лісса, С. Оссовський, М. Пшиходзінська та ін. Кожна школа була забезпечена музичними інструментами (фортепіано). Також збільшився набір студентів, яких готували на вчителів музики, у середні та вищі навчальні заклади, порівняно з попередніми роками.

Факультети музичного навчання разом з початковим вихованням створені також на початку 70-х років. По закінченню студенти отримували підготовку з двох спеціальностей. У Вищих школах – інститутах нового типу, що працювали окремо або під егідою університетів, з'явилися факультети музичного виховання. Вони вже надавали вищу педагогічну освіту з підготовки вчителів музики. Важливою подією стала реорганізація Вищих шкіл вчителів у Вищі педагогічні школи та Педагогічні академії (Pedagogiczny Akademii), деякі з них мали музичні факультети. Вихованці цих вищих навчальних закладів отримали звання магістра музики.

Як зазначає Вільчковська, за останні роки найвідомішими польськими фахівцями у сфері музичної педевтології (А. Бялковський, В. Горішовський, Е. Ліпська, М. Пшиходзінська, В. Сахер, М. Сусвілло та ін.) було зроблено фундаментальні й різноаспектні дослідження проблемних питань з педагогічної діяльності вчителя музики. Взагалі вони були сфокусовані на визначенні питань підготовки до музичного виховання на професійному рівні; дослідженні умов, що сприяють результативності його професійно-педагогічної діяльності; знаходженні всебічної моделі підготовки. Також Вільчковська додає, що в цілому

«професійна діяльність учителя музики має свою специфіку, він є педагогом і музикантом в одній особі, тому його праця поєднує в собі педагогічно-методичну та музичну творчість. Специфіка музично-педагогічної діяльності вчителя музики у загальноосвітньої школі (на відміну від педагогів інших предметів) включає в себе такий компонент, який являє собою емоційно-інтелектуально-вольове ставлення до музики та музичної діяльності. Особливість його педагогічної праці полягає в тому, що вона вирішує навчально-виховні завдання засобами мистецтва, синтезує в собі комплекс спеціальних, психолого-педагогічних, загальнонаукових знань, умінь та навичок при головній ролі творчих педагогічних здібностей» [2, с. 312].

Професійна підготовка майбутнього вчителя музики передбачає підлеглисть загальній меті всіх її складових компонентів: обладнання свого творчого підходу до комунікативної ролі в різнобічному вихованні нового покоління. Шкільний вчитель музики повинен бути і вокалістом, і концертмейстером, теоретиком, інструменталістом, диригентом, виконавцем, тощо. Така професійна підготовка надається тільки при повноцінній музично-педагогічній освіті, що виглядає як об'єднуючий корінь музичних виконавських, теоретичних, психолого-педагогічних знань, умінь та навичок. Молоді люди, які обрали цю професію повинні мати певну мету, мотивацію, інтерес та здібності до цієї галузі, що допоможе досягти успіху у підготовці фахівців.

Не так давно у Польщі був поширений та прийнятий новий проект освіти щодо викладання музики як предмету у загальноосвітніх школах, що має на меті вивчення сольфеджіо, участь у хоровому співі та опанування знаннями з теорії та історії музики. Головна мета цієї програми лежить в тому, що кожен вчитель має підготувати учнів загальноосвітньої школі в рівні з базовою музичною освітою. У загальноосвітній школі уроки музики мають два способи викладання: теоретичний та практичний. На теоретичному етапі діти вивчають нотну

грамоту перших двох років сольфеджіо, зокрема ноти, інтервали, гами, ритмічні погрупування, тривалості, розміри, темпи, пізніше домінантсептокорд з розв'язанням в тоніку. Також діти вивчають біографії найбільш відомих композиторів світу, слухають їх музику і дізнаються про склад класичного оркестру, його інструментарій та можуть відрізнити інструменти за виглядом та звучанням.

Практичною стороною навчання є спів у хорі, який складається з дітей різного віку, класу, відібраних за музичними здібностями кожної дитини. Також хор бере участь у різних шкільних заходах, виступає на свята тощо. Відповідно до цього і підбирається музичний матеріал. У всіх школах всі музичні класи обладнані технічною апаратурою, інтерактивними дошками, комп'ютерами, телевізорами та мають кілька електронних інструментів. Таким чином у дітей є можливість знайомитися з різними видами та жанрами музичного мистецтва. З кожної пройденної теми діти повинні написати контрольну роботу.

Зазначені вимоги щодо музичного виховання у загальноосвітніх школах Польщі вимагають удосконалення підготовки вчителів музики, які спроможні здійснити таке виховання дітей на високому професійному рівні. Зараз вчителів музики готують на педагогічних факультетах у десяти музичних академіях Польщі, які підпорядковуються Міністерству культури і мистецтва. Загалом професійна педагогічна підготовка спеціалістів з музичної освіти для різного типу шкіл здійснюється за такими напрямками: диригент хору, керівник вокально-інструментального колективу, викладач ритміки, педагог музичного виховання (теорія музики), спеціаліст з костельної музики.

За думкою професора М. Пшиходзінської: «сучасний учитель повинен у своїй педагогічній діяльності розвивати музичні здібності учнів, що є основою формування у них музичної культури; сприяти розвитку пізнання естетичної цінності музики (активізації

спостережливості, формування уваги та ін.), виховувати моральні та патріотичні почуття; розвивати уявлення та творче ставлення до музики у дітей і молоді. Вона зазначає, що обсяг засобів музичного виховання, школярів дуже широкий і різноплановий, і це вимагає надзвичайно високого рівня компетенції вчителя, який не мусить обмежуватися тільки викладанням свого предмета, але й вміти активно співпрацювати з педагогічним колективом школи та проявляти в цьому власну ініціативу. Ось наступні основні функції педагогічної діяльності сучасного вчителя музики» [2, с. 312-313]:

1. Загальнопедагогічні, які пов'язані, передусім, з безпосереднім виконанням професійно педагогічної діяльності в школі.
2. Суспільну, тісно пов'язану з педагогічною працею, яка стосується загальносуспільної діяльності вчителя в педагогічному середовищі школи.
3. Позашкільну професійно-педагогічну діяльність, яка передбачає тісно встановлення музично-педагогічних контактів з будинками культури, з музичними центрами тощо. В. Горішовський і П. Коволік розробили, на нашу думку, найбільш цілісну і повну професіограму сучасного вчителя музики. Вона включає наступні фахові компетенції:
 - Ґрунтовні знання з теорії і методики музичного виховання дітей та молоді, педагогіки, психології, суспільних наук; спеціальних знань у галузі мистецтва і культури.
 - Конструктивні, які необхідні насамперед для проектування найефективнішої методики формування особистості учня засобами музики; визначення завдань музичного виховання (оперативних і перспективних) в школі та поза її межами.
 - Організаторські, які передбачають чітку організацію навчально-виховного процесу, проведення колективної та індивідуальної роботи учнів у школі, а також у різноманітних позаурочних і позашкільних формах естетичного виховання.

- Комунікативні – вміння створювати відповідний психологічний клімат у стосунках між вчителем та учнями, колегами і батьками, також такт, витримка, досконалі знання, психології дітей і підлітків.
- Пізнавальні – систематичне поглиблення і поширення своїх психолого-педагогічних знань, удосконалення професійних умінь та навичок; об'єктивний аналіз своєї педагогічної діяльності, постійний розвиток особистих науково-дослідницьких умінь.
- Практичні вміння: інструментальні, ритмічні, які необхідні для проведення занять та керівництва інструментальними і хоровими колективами; вдосконалення майстерності диригента і виконавця, вміння організувати творчі зустрічі, конкурси, концерти; обслуговування сучасних дидактичних засобів, оволодіння іноземними мовами.
- Керівні вміння раціонально організувати власну професійну діяльність, педагогічне новаторство і творчість, висока мовна культура.
- Проектувально-планувальні – чітке планування навчально-виховного процесу з предмета «Музика» в кожному класі основної школи; раціональний добір відповідного програмного матеріалу;
- аналіз різноманітних дидактичних ситуацій, що виникають у навчальному процесі та успішне їх вирішення; ефективний розподіл навчального матеріалу з конкретно визначеним терміном його опрацювання;
- збереження необхідних теоретичних і практичних пропорцій у системі занять музикою з учнями різних класів.
- Перцептивно-адаптаційні якості, які передбачають наявність умінь аналізувати та об'єктивно оцінювати внутрішній (психофізіологічний) стан учнів; ефективно реалізувати завдання навчально-виховного процесу з музики, незалежно від умов, з яких він відбувається.

– Особистісні риси характеру вчителя: творчий характер мислення, самокритика, педагогічний оптимізм, спостережливість, високий рівень особистої моральності.

Відомий польський вчений у галузі музичного виховання підростаючих поколінь В. Сахер при розробці моделі вчителя музики основну увагу зосереджує на наступних професійно-педагогічних його компетенціях:

– Наявність належної спеціальної музичної підготовки (гра на музичних інструментах), що забезпечує проведення уроків з широким використанням виконання музики вчителем; співати і керувати хором; музично-ритмічні вміння, які дають змогу проводити заняття з ритміки.

– Знання основ музики, її історії та музичної літератури.

– Знання провідних систем музичного виховання школярів і сучасних концепцій загальної музичної освіти, що сприяє розвитку творчого й інноваційного ставлення вчителя до педагогічної праці [2, с. 314].

В. Сахер зокрема уточнює, що учитель, який переконливо добре знається на музичній літературі та історії музики, розвиває власні музичні здібності, може бути здатний на інноваційну діяльність, досконало виконувати поставлені завдання щодо музичного виховання дітей та молоді. На жаль, як відмічає В. Сахер, ті явища, які відбуваються у польських школах сьогодні, не завжди є сприятливими музичному вихованню школярів, бо вчитель не здатен в повному обсязі зреалізувати всі поставлені завдання цього предмету, а зокрема – привчити учнів до усвідомленого розуміння художніх цінностей музики. За думкою польських науковців: А. Нидерека, А. Твардовського, Д. Яновського, одним з найголовніших завдань вчителя музично-педагогічної діяльності сучасності є розвиток творчої активності учнів на уроках музики. Найбільш змістовно підхід до розвитку творчої активності школярів, який визначений засобами музики, було досліджено у наукових працях А. Твардовського. На його погляд, в

процесі розвитку творчої активності учнів вчителю завжди необхідно враховувати такі обставини і умови:

– Виховання творчих умінь учнів вимагає від педагога зменшення дистанції між учителем і учнями (партнерські стосунки між ними).

Учитель музики повинен сприймати учня як партнера.

– Музична творчість передбачає заохочення учнів до спонтанної експресії, до експериментування і реалізації власних творчих ідей. Школярі мають бути впевнені, що можуть виражати свої погляди та переконання.

– Творче навчання спирається на партнерські відносини вчителя та учнів, де переважає натхнення, яке і стимулює їхню самостійність і творчу експресію. Завдячуючи натхненню, учні відчують потребу у спілкуванні з музикою в різних її формах.

– Творчі форми музичного навчання залежать значною мірою від рівня пізнавальної мотивації учнів. Творчий учитель розвиває в учнів бажання навчатися на засадах систематичного та об'єктивного оцінювання. Вище оцінюються нестандартне мислення і власні зусилля школярів у вирішенні запропонованого завдання.

– На уроках музики часто має місце передача учням чітко визначеного обсягу навчальної інформації. Тому оцінка знань і вмінь учнів відбувається в межах програмного матеріалу, викладеного вчителем. Специфікою такого навчання є чітко визначені кордони навчального процесу, переконання, що ці знання не підлягають обговоренню. Натомість, освіта, має розвивати справжнє творче мислення, яке складає основу конструктивного вирішення навчально-виховних завдань. Вона скерована на те, щоб учні вміли творчо реалізувати свої знання на практиці, а не тільки відтворювали механічно набуті на уроках музики знання. Творчий учитель завжди зуміє заохотити учнів до самостійного і творчого вирішення різних навчальних завдань.

– Творче навчання акцентує увагу на демократичному характері взаємовідносин між учителем та учнями. Традиційна школа не створювала належних умов до самовираження учнів у навчально-виховному процесі [2, с. 315].

На заняттях музикою суттєву вагу має використання таких засобів комунікацій як спілкування, яке сприяє формуванню в учнях критичного підходу до вивчення навчального матеріалу і особистісної його оцінки. Знані дослідники в галузі музичного виховання школярів – Е. Ліпська і А. Бялковський свідчать про необхідність формування у музичного педагога значного рівня комунікативних навичок. Вони зауважують, що педагогічний професіоналізм вчителя може бути повністю розкритим на заняттях за умов, що вчитель музики не тільки надає учням можливість познайомитися з музичним твором, але й, насамперед, виражає власне розуміння щодо нього та його автора (композитора). Таким чином, кожний музичний педагог мусить показати особисте емоційне ставлення до твору, який на даний момент вивчають учні, та має змогу прокоментувати його.

Як вважає дослідниця М. Сусвілло, «педагогічна свідомість є стрижнем усіх інших компетенції вчителя музики. Вона вимагає постійного професійного вдосконалення шляхом систематичної роботи над собою. Тобто, чим більше вчитель замислюється над власною педагогічною практикою, аналізує та оцінює ефективність своєї діяльності, тим успішніше здійснюється навчально-виховний процес з предмета «музика» в школі. Педагогічна свідомість передбачає усвідомлену реалізацію своїх професійних функцій і динамічний характер. Свідомість учителя означає також наявність власної думки при оцінюванні різноманітних педагогічних ситуацій і поведінки учнів» [2, с. 315].

Далі вона характеризує педагогічну свідомість та звертає увагу на суспільний контекст, бо в його умовах відбувається шкільний освітній

процес. Він залежить від планування роботи і досягнутих результатів. Успішна педагогічна діяльність музичного педагога залежить від таких чинників, як ідеологія суспільства, культура, матеріальна база школи, де він працює та його особиста відповідальність. В своїй роботі вчитель має бути активним популяризатором надбань суспільства в сфері музичного мистецтва. Він має залучати учнів до вивчення світової музичної спадщини всіма педагогічними та методичними засобами.

На якість музичної освіти завжди має вплив матеріальна база школи, зокрема, наявність необхідних дидактичних засобів, музичних інструментів, аудіо і відеотехніки, обладнання музичного кабінету (класу) тощо. Важливим також є ставлення адміністрації школи до навчальних предметів естетичного циклу.

Новий вектор 90-х років щодо зміни адаптаційної концепції музичної освіти школярів на креативну призвів до зрушень у педагогічній діяльності вчителя музики. Сучасному вчителю необхідно мати активний і творчий підхід до дидактичної діяльності, спрямовувати цей процес на розвиток в учнях навичок креативного мислення, творчої експресії тощо. Також набуває першочергового значення повне застосування комплексу таких засобів та методів, які мотивують навчання школярів, сприяють їхній активності у здійсненні навчальних і виховних завдань музичної освіти (застосування дидактичних ігор, інсценізацій і тощо).

Ідея нової польської школи знайшла відображення в теорії гуманістичної педагогіки, яка акцентує необхідність індивідуального підходу до навчально-виховного процесу, спрямовуючи його на гармонійний розвиток та самореалізацію дітей та молоді, активізацію їх особистих здібностей та потреб.

«Сучасні освітні програми музичного виховання польських шкіл визначають його завдання, обсяг базових знань, умінь та навичок, які мусять опанувати школярі. Зміст цих програм побудовано у

відповідності до гуманістичних ідеалів людини демократичного суспільства.

Водночас нова модель польської школи вимагає від учителя музики постійного зростання його самосвідомості, що створює умови для повноцінного розуміння потреб учнів як незалежних особистостей, що мають власну гідність, інтереси та погляди» [2, с. 313].

Музичний педагог в школі дотримується принципів гуманістичної педагогіки, прагне створювати сприятливі умови для реалізації учнями свого інтелектуального та творчого потенціалу, розвивати в них спроможність до визначення й аналізу проблемних питань та труднощів. Музична освіта в Польщі іде шляхом формування таких чинників навчальної діяльності учнів, які б сприяли стимулюванню позитивного ставлення до занять музикою.

Формування сучасної моделі польської школи, що спрямована на окремі організаційні та структурні зміни в системі шкільної освіти, а також використання інтегративного навчання у початкових класах та блокового навчання у IV-VI-х класах основної школи, передбачає модернізацію змісту професійної підготовки студентів музичних факультетів вищих навчальних закладів та педагогічних відділень музичних академій (консерваторій).

У зв'язку з основними позиціями освітньої реформи значна роль в модернізації шкільної системи музичного виховання учнів надається вчителю музики. Він отримав значну можливість підняти естетичне виховання у своїй школі до більш високого ступеню. Це стосується, зокрема, навчального процесу та різних форм позакласної роботи з музичного виховання, показати його значущість для всебічного розвитку школярів. Вчитель музики є ініціатором ідей, спрямованих на підвищення ефективності навчання і виховання музичної культури учнів на уроках та позакласних заняттях. Він отримав право складати свою програму для кожного класу, а також розробляти різні авторські

навчально-виховні програмами у галузі "Мистецтво", які друкуються у Польщі великим накладом.

В умовах складного і всебічного переходу польської освіти від адаптаційної до креативної моделі суттєво трансформувалася роль вчителя музики, якому, перш за все, потрібно вміти оперувати такими педагогічними вміннями як створення власної авторської програми зі свого предмету, самовдосконалення комунікативних здібностей, засвоєння прийомів використання на уроках мультимедійних дидактичних засобів.

Професійна підготовка майбутнього вчителя музики вимагає підпорядкування всіх складових компонентів забезпечення творчого втілення своєї соціальної ролі у різнобічному вихованні підростаючого покоління. Тому, викладаючи музику у школі, вчитель повинен володіти вокальними, виконавсько-інструментальними, концертмейстерськими, диригентськими, теоретичними знаннями і вміннями. А його спеціалізована підготовка пов'язана з повною музично-педагогічною освітою, що виглядає як поєднуючий процес музичних виконавських, музичних теоретичних, психолого-педагогічних знань, умінь та навичок.

РОЗДІЛ 2
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ
СТУДЕНТІВ-МУЗИКАНТІВ СТУПЕНЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ
«БАКАЛАВР» В ХДУ ТА ПОМОРСЬКІЙ АКАДЕМІЇ
(м. СЛУПСЬК, ПОЛЬЩА)

2.1. Історія становлення вищої музично-педагогічної освіти у Херсонському державного університету та Поморській Академії

Херсонський державний університет був заснований під час Першої світової війни на базі евакуйованого в Херсон Юр'ївського вчительського інституту в листопаді 1917 року. На початку 20-х років Херсонський педагогічний інститут був перейменований на Херсонський інститут народної освіти (ХІНО). У 1920 році ХІНО був перетворений у 3-річний інститут соціального виховання, а з 1933 року він разом з іншими інститутами цього профілю був реорганізований в 4-річний педагогічний інститут. Під час Другої світової війни інститут припинив свою діяльність.

З березня 1944 року після звільнення Херсона від фашистів поновилася діяльність педагогічного інституту. З 1956 – 1957 рр. інститут розпочав підготовку вчителів широкого профілю (наприклад, майбутній викладач мови та літератури одноразово набував спеціальності вчителя музики та співу). У 1974 році в інституті було відкрито загально технічний факультет, у 1977 – педагогічний, а у 1986 році – факультет іноземних мов.

У роки незалежності інститут продовжував розвиватися. В 1992 році відкрита аспірантура. Потім були відкриті Академічний ліцей при ХДУ, економіко-юридичний факультет, культури і мистецтв, фізичного виховання та спорту. 2002 року Херсонський державний педагогічний університет отримав статус державного.

18 травня 1998 року розпочалася історія десятого, наймолодшого, художньо-педагогічного факультету університету, на якому відкрили підготовку спеціалістів за такими напрямками як: вокал і хорові дисципліни, інструментальне виконавство, кафедра художньої культури, хореографія. Деканом було обрано кандидата педагогічних наук, доцента Миколу Левченка, який і очолив єдину на той час кафедру художньої культури. Створення і відкриття такого мистецького центру стало знаковою подією не лише для Херсонщини, але й для Півдня України в цілому.

У 2003 році за рішенням вченої ради університету художньо-педагогічний факультет було перейменовано на факультет культури і мистецтв. Протягом часу факультет зростав, відкривалися нові кафедри та напрями підготовки. На сьогодні цей факультет має п'ять кафедр, в тому числі кафедру вокально-хорових дисциплін, яку очолює кандидат педагогічних наук, доцент Наталія Гунько і кафедру інструментального виконавства, яку очолює заслужений працівник культури України, професор, художній керівник та головний диригент симфонічного оркестру Херсонського державного університету Святослав Марцинковський [26].

Наймолодша на факультеті – кафедра вокалу та хорових дисциплін, яка відкрита 2002 року. В основу навчального процесу кафедри покладено завдання – вокально-хорова та методична підготовка вчителя музики загальноосвітньої школи.

Основними напрямками наукової і навчально–методичної роботи членів кафедри є:

- розвиток вокальної і диригентсько–хорової культури студентської молоді;
- розширення професійного світогляду майбутніх вчителів музики;

- підготовка студентів до здійснення завдань естетичного виховання школярів.

Навчально–виховний процес на кафедрі забезпечують 11 викладачів та концертмейстерів: серед них народні артисти України професори Ширинський Х.Г. та Лелеко Н.В., кандидат педагогічних наук, доцент - Гунько Н.О., доцент, заслужений артист України Гурба В.Т.; заслужений діяч мистецтв України, старший викладач Пономарьов О.М.; старші викладачі Зимовець Ю.М., Юрченко Н.І.; провідний концертмейстер Кісельнікова І.М., концертмейстери Веніамінова С.А., Одржеховська О.Ю., Разсуждай М.О.

Викладачі кафедри забезпечують опанування студентами таких дисциплін: хоровий клас та практикум керування хором, хорознавство та хорове аранжування, диригування та читання партитур, диригентська майстерність, камерний спів, вокальне мистецтво, вокальна майстерність, спеціальний музичний інструмент, ансамблі, методика викладання музичного мистецтва, вступ до спеціальності, методика викладання музичних дисциплін у закладах вищої освіти, методика викладання за спеціалізацією: вокально-хорове мистецтво, керування камерними колективами, сучасні інформаційні технології в музиці. Науково-методична діяльність членів кафедри спрямована на укладення навчальних посібників, підручників, методичних рекомендацій: з диригування, постановки голосу, хорового аранжування, методики викладання музики тощо.

Окрім навчальної діяльності викладачі кафедри здійснюють досить плідну культурно-виховну роботу.

На базі кафедри створено декілька творчих лабораторій вокально-хорового напрямку:

- студентський хор (керівник Юрченко Н.І.);
- джазовий вокальний ансамбль (керівник Пономарьов О.М.);
- фольклорний вокальний ансамбль (керівник Потужня А.М.)

Кафедра інструментального виконавства розпочала свою професійну діяльність у 2001 році. Висококваліфіковані викладачі кафедри формують музично-виконавську культуру, забезпечують професійну підготовку майбутнього фахівця, здатного до самореалізації, самовдосконалення художньо-творчої діяльності. Серед них: кандидат педагогічних наук, доцент Щедролосоєва К.О., доцент Корнішева Т.Л., доцент Левченко Н.П., старший викладач Марцинковська І.М., кандидат мистецтвознавства, старший викладач Старюченко Н.А., старший викладач Петров К.В., старший викладач Яценко О.В., викладач Сулова М.В., викладач Ястребова М.О., викладач Дубовик І.П., викладач Петрова К.А., викладач Бризгун О.В., викладач Олексій В.М., концертмейстер Сухарь А.О., концертмейстер Безродня О.В.

Згідно навчального плану студенти вивчають наступні дисципліни: «Основний музичний інструмент» (фортепіано, струнно-смичкові інструменти, народні, духові та ударні інструменти), «Спеціальний музичний інструмент», «Додатковий музичний інструмент», «Диригування та читання партитур», «Концертмейстерський клас», «Оркестровий клас», «Ансамбль» «Інструментознавство та основи інструментування» та дисципліни музично – теоретичного циклу.

Впровадження у педагогічний процес ефективних форм і методів навчання, удосконалення програмного матеріалу, розробки педагогічних технологій та інноваційних методик дозволяють кафедрі здійснювати виховання фахівців на рівні сучасних вимог вищої школи. Значна увага приділяється студентському науково-творчому товариству, яке здійснює підготовку та проведення студентських наукових конференцій, творчих оглядів. Студенти беруть участь у Всеукраїнських наукових олімпіадах, сесіях Малої академії наук.

Професорсько-викладацький склад кафедри бере участь у розробці ініціативної науково-дослідної теми «Шляхи удосконалення фахової підготовки педагога-музиканта в контексті Болонського процесу».

Коло наукових інтересів викладачів кафедри охоплює проблеми:

- українського народного інструментознавства та основ інструментування, питання оркестрового диригування (професор Марцинковський С.Л.);
- формування професійної майстерності магістрів музичного мистецтва (кандидат педагогічних наук, доцент Щедролосоєва К.О.);
- розвитку творчої особистості диригента (доцент Корнішева Т.Л.);
- сучасної української музики (кандидат мистецтвознавства Старюченко Н.А.);
- чинників впливу індивідуальності педагога в контексті формування професійних і етично-моральних якостей студента (старший викладач Марцинковська І.М.);
- питання оркестрового диригування та інструментування (старший викладач Петров К.В.);
- методичних засад інструментального виконавства (викладач Сулова М.В.).

Підготовка вчителів музики бакалаврського ступеню здійснюється протягом чотирьох років, за рахунок чого людина поступово входить у професію. За цей час студент запрошується на навчальну та виробничу практику, вивчає теоретичні і спеціальні дисципліни, бере участь в хоровому співі та вокальному ансамблі, на інструментальному відділенні – грає в студентському оркестрі, відразу отримуючи професійні знання та творчий досвід. Після бакалавріату студент може продовжити навчання в магістратурі протягом півтора року і вдосконалити свої навички і професійну майстерність [26].

В минулому році Поморська Академія у Слупську відзначила своє 50-річчя. Сьогодні в Академії на трьох факультетах навчається 5000

студентів і аспірантів з 25 спеціальностей і 100 спеціалізацій. Навчання проводиться польською мовою на трьох шаблях, відповідних бакалавріату (3 роки), магістратурі (2 роки) та аспірантурі (4 роки, тільки з історії і з польської філології). Академія має в своєму розпорядженні навчальне видавництво, вузівський архів, бібліотеку, спортивно-реабілітаційний центр, центр інформатики та центр практичного навчання іноземним мовам. Педагогів-музикантів готує інститут музики, який є структурною одиницею Академії і має окрему будівлю.

Трирічний курс бакалаврської освіти виявляється більш динамічним і інтенсивним, потребує суттєвої початкової музичної освіти. Закінчуючи бакалаврську освіту в Польщі музичні педагоги можуть засновувати приватні музичні заклади освіти, зокрема, власні музичні студії інноваційного характеру.

Польща приєдналася до Болонського процесу в 1999 році, розвиваючи двоступеневу систему освіти, запровадивши додатки до диплому, розвиваючи мобільність в рамках міжнародних програм обміну. Польща, як і інші європейські країни, займається впровадженням болонських норм і стандартів в освіті, науці і техніці.

В основі Болонського процесу лежить переконання, яке поділяється багатьма європейськими країнами і міжнародними академічними організаціями, в епоху глобалізації слід прагнути максимальної сумісності систем вищої освіти. Це дозволить всім учасникам процесу повною мірою скористатися перевагами культурного розмаїття, відмінностей в традиціях викладання, постійно підвищувати якість освіти, полегшити мобільність студентів і викладачів.

Тому місія вишу Поморська Академія в Слупську сформульована згідно багатовікової традиції європейських університетів і полягає у зверненні до універсальних освітніх цінностей, а саме: правди в науці, повазі до різноманітних поглядів тощо.

Місією вишу по відношенню до суспільства є збереження культури національної тотожності з пошаною до інших культур і традицій; здобуття, інтерпретація, збереження знань, залучення студентів до критичного сприйняття дійсності та відповідальності за майбутнє [42].

Стратегічною метою музичної освіти Поморської Академії є вивчення національної музичної спадщини і наслідування кращих традицій європейської музичної культури, формування музиканта-педагога як толерантної і мультикультурної особистості, яка знайома з концепціями та практикою музичної освіти найвидатніших музичних теоретиків і педагогів ХХ ст.

Викладачі забезпечують опанування студентами таких дисциплін як хоровий клас та практикум керування хором, інструментознавство і аранжування, диригування та читання партитур, додатковий музичний інструмент, камерний спів, естрадний спів, вокальне мистецтво, постановка голосу, ансамблі, методика викладання музичного мистецтва, концертмейстерський клас, поліфонія, теорія музики, педагогіка, психологія, дидактика, сучасні інформаційні технології в музиці.

Основні завдання музичної освіти полягають у підготовці музиканта-педагога як універсальної творчої особистості, яка володіє навичками гри на різних музичних інструментах, добре знайома з різноманітними методиками викладання та підходами до освітнього процесу в загальноосвітній школі, має особистий досвід концертної діяльності та підготовки масових музичних заходів тощо.

Вчитель музики в Польщі як і в Україні має бути вокалістом, виконавцем-інструменталістом, концертмейстером, диригентом, теоретиком, артистом. Тому його професійна підготовка залежить від цілісної музично-педагогічної освіти, що розглядається як єдиний процес музично-виконавських, музично-теоретичних, психолого-

педагогічних знань, умінь та навичок. Для успішної підготовки фахівців цієї галузі необхідно, щоб молодь, яка обрала цей фах мала стійку мотивацію, інтерес та здібності до визначеної професії.

Важливо, що після реформи музичної освіти 2009 року, Польща як країна Євросоюзу в галузі музичної освіти взяла курс на Західну Європу. У зв'язку з цим у Польщі вже у школі вивчається гармонія, музичні форми, натомість в Україні ці предмети починають вивчати переважно у музичних закладах початкового рівня вищої освіти, що готують фахівців за освітньо-професійним ступенем «молодший спеціаліст» (музичні училища, училища культури) та першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (Музичні академії, музичні факультети класичних та педагогічних університетів).

Певна різниця існує у рівні викладання предметів та у взаєминах між викладачем та учнем.

Підготовка вчителів музики відбувається на педагогічних факультетах у десяти музичних академіях (консерваторіях) Польщі та деяких універсальних академіях, як наприклад, Академія Поморська в Слупську. Вчитися у вишах та стати студентами-музикантами можуть люди будь-якого віку. Термін отримання вищої освіти «бакалавріат» займає три роки навчання на відміну від української системи освіти, де той же рівень з більшим поглибленням у вивчення теоретичного матеріалу здобувають протягом чотирьох років. Останнім часом, у Польщі серед студентів, особливо зрілого віку набуває популярності тенденція отримання декількох спеціальностей і дипломів.

В основному, професійно-педагогічна підготовка спеціалістів з музичної освіти для різного типу шкіл здійснюється за такими напрямками: диригент хору, керівник вокально-інструментального колективу, викладач ритміки, педагог музичного виховання (теорія музики), спеціаліст з костельної музики.

2.2. Аналіз викладання інструментального виконання

Заняття з основного музичного інструменту (фортепіано) у Польщі відбуваються 45 хвилин (академічна година) 1 раз на тиждень. Спочатку студент розігрується на інструменті (5-10 хвилин), потім разом з викладачем розглядають програмний твір. Твір обирається в залежності від ступеня складності, можливостей найкращої його презентації, враховуючи також побажання студента. Особистим прикладом викладач показує студентові різні вправи для подолання труднощів в студіюванні певного фрагменту твору, а також в отриманні професійних знань та навичок. За допомогою різноманітних вправ, що розвивають техніку виконання, студент засвоює нові підходи, різноманітні аспекти гри на музичних інструментах. Подібна методика використовується також в Україні, проте акценти викладання можуть бути різні. В Польщі наголос ставиться на технічні вправи та техніку володіння інструментом, завдяки яким передається художній образ твору, в Україні наголос ставиться на емоційне переживання твору, музичне відчуття, темперамент виконавця, що дозволяє донести зміст музики до слухача, формується ілюстративно-виконавська компетентність.

Особливістю Польської музичної освіти є використання в перший рік навчання так званого «шкільного» інструментарія. Студентам пропонують такий інструменти для швидкого опанування як флейта. Використання цього інструмента допомагає вчителю зробити свій фах більш широким, розвиває музичний слух, кругозір та мислення, зрозуміти різницю між підходами до опанування музичних інструментів. Пізніше подібні підходи вчителі зможуть застосувати на практиці для викладання школярам.

«Шкільний інструмент» об'єднує студентів в ансамбль, що може бути за бажанням репрезентований на студентських вечірках та під час

загальних концертних програм. Практика «шкільного інструменту», на жаль, не використовується в Україні.

Також протягом навчання кожний студент мусить обрати для себе «другий інструмент», наприклад, гітару, скрипку, духові інструменти, перкусія і орган. Другий інструмент пропонується з урахування особистих побажань або вільного вибору студента. Подібна практика має місце і в Херсонському державному університеті, створюючи для студента можливості розвитку його музикальності і нового творчого досвіду.

На прикладі органу, як найскладнішого за технікою опанування та найтипівішого польського інструмента, можна охарактеризувати і прокоментувати, як відбувається освітній процес засвоєння гри на другому інструменті в Поморській Академії в Слупську.

З давніх часів орган став одним з найбільш популярних музичних інструментів в Польщі. Орган – ідеальний інструмент для імпровізацій. Сьогодні в Польських костелах відбуваються десятки органних концертів, виступають професійні музиканти, а в польських музичних вишах готують фахівців костельної музики.

Орган специфічний інструмент, для опанування якого потрібно мати певні фізичні спроможності, як наприклад, довгі руки і ноги, великий зріст тощо. Традиційно, найкращими органістами, які служать під час Літургії в костелах, вважаються чоловіки.

Проте, навіть, маленькі за зростом дівчата з успіхом можуть подолати всі труднощі, якщо уважно і старанно підійти до засвоєння навичок гри на цьому «королі» музичних інструментів.

У Поморській Академії курс гри на електричному органі викладає найкращий органіст в місті – професор Мачей Бабніс. Він грає на органі під час релігійних свят та на концертах в декількох костелах. Звичайно, що електричний інструмент в Поморській Академії, який пропонується студентам для освітнього процесу, відрізняється від великого

костельного інструменту, проте, навіть, електричний орган має всі необхідні прилади: два мануала, ніжні педалі та «справжнє» звучання, перемикач кнопок, хоча не має великих та важких труб. Але цей інструмент повністю дозволяє володіти всіма навичками і вміннями, необхідними для гри на справжньому органі, а також сприяє поглибленню досвіду гри на фортепіано як основному музичному інструменті.

В Херсонському Державному університеті замість органа в якості другого пропонуються інші музичні інструменти, наприклад, флейта, бандура, при цьому завдання освітнього процесу залишаються тими самими, зокрема розвиток та самовдосконалення особистості, опанування навичками різних музичних інструментів.

Важливе значення для формування педагогів-музикантів в Україні та Польщі має самостійна робота. «Самостійна робота майбутніх музичних фахівців в Україні орієнтована на вирішення наступних завдань: визначення вимог та умов, необхідних для організації самостійної навчальної і наукової роботи студентів; створення умов для реалізації єдиного підходу професорсько-викладацького складу до організації самостійної роботи студентів з метою закріплення та поглиблення їх знань, професійних умінь, навичок та компетенцій; сприяння формуванню у студентів практичних навичок самостійної роботи з опрацювання та засвоєння навчального матеріалу, виконання індивідуальних завдань з навчальних дисциплін (курсіві роботи, проекти, індивідуальні навчально-дослідні завдання, презентації, самостійні роботи тощо); сприяння оволодінню сучасними технологіями навчання (комп'ютерними, мультимедійними, інтернет ресурсними тощо); сприяння формуванню у студентів культури вдумливої роботи, самостійності й ініціативності у пошуку та набутті знань, необхідних для гармонійного розвитку майбутніх фахівців» [4, с. 328].

2.3. Аналіз викладання вокально-хорових дисциплін

У поняття вокально-хорових дисциплін входить три предмети - сольний спів, диригування та хоровий клас.

В сольному співі в Поморській Академії акцент викладача ставиться на італійський репертуар і здобутки європейської вокальної музики різних часів і рівня складності для опанування різноманітних технік та прийомів виконання. В ХДУ значну складову частину репертуару вокалістів складають репертуар української класичної і народної музики, оперні арії, ліричні пісні на музику українських композиторів.

Студентам в Поморській Академії пропонуються численні вправи для голосу, які відпрацьовують різні типи звуковедення. Ці вправи поділяються на дикційні, дихальні, кантиленні тощо. Твори підбираються з врахуванням природних даних студента, можливостей самого голосу (тембру, звучання), музикальності виконавця, його особистих уподобань. Подібна система викладання використовується і в Україні. Проте, якщо в Польщі акцент ставиться на тембральне звучання голосу, то в Україні, в ХДУ ставлять завдання максимального посилення звучання.

Важливим спільним моментом освітнього процесу в Поморській Академії і ХДУ є елементи для розвитку вокальних навичок, тобто коли твір дається для концертного виконання, іноді невеличка технічна вправа для розвитку самого голосу. Якщо зустрічаються труднощі з вивченням твору, то він вивчається окремими фрагментами або частинами. При цьому використовуються вправи, які допомагають подолати ці труднощі, наприклад, для згладжування регістрів голосу тощо.

Іншою стороною виконання є артистизм та передача художнього образу твору, емоційна складова, без яких не можливим уявляється гідне

виконання. Саме це завдання є найбільш пріоритетним для вокаліста в ХДУ. Здобуттю артистизму сприяють твори контрастного характеру, необхідні виконавцю для передачі різних емоційних станів і образів

Викладанням академічного вокалу в Херсонському державному університеті займаються завідувача кафедрою вокально-хорових дисциплін, кандидат педагогічних наук, доцент Наталія Олександрівна Гунько і народна артистка України, доцент Наталія Віталіївна Лелеко.

Наталія Гунько є автором навчальних планів та робочих програм з дисциплін кафедри відповідно вимогам Болонського процесу. Нею створено авторські робочі програми та лекційний курс до дисциплін: «Новітні досягнення з фахових дисциплін. Методика музичного виховання у вищих навчальних закладах», «Новітні досягнення з фахових дисциплін. Методика викладання за спеціалізацією», «Новітні досягнення з фахових дисциплін. Практикум за кваліфікацією: постановка голосу» для студентів-магістрів. Сфера наукових інтересів Наталії Гунько – це інноваційні аспекти вокально-методичної підготовки майбутнього педагога-музиканта, дослідження авторських методик роботи з голосом, теорії і практики звуковедення.

Наталія Лелеко працює солісткою-вокалісткою Херсонської обласної філармонії. За сумісництвом, в період з 1987 по 1993 рр. працювала викладачем постанови голосу Херсонського державного музичного училища, а з 2002 р. і дотепер працює на посаді доцента кафедри вокалу та хорових дисциплін Херсонського державного університету.

Сольний спів має виховувати справжнього артиста, який повинен донести до слухачів основну думку композитора твору і, в певній мірі, стати його інтерпретатором. В цілому викладання сольного співу і в Україні, і в Польщі базується на академічному підході, а постановка голосу налаштована на класичне виконання музичних творів.

Диригування в Поморській Академії проводять професійні викладачі, один з яких є професор Зджислав Щадлак, який у своєму творчому доробку має досвід роботи диригента Обласної Слупської філармонії. Там він працював більшу частину свого життя. Професор Щадлак відомий майже у всій Польщі як визначний музикант.

Так само в ХДУ і професор Святослав Марцинковський є відомим в Україні та Європі диригентом оркестру. Він є почесним професором Гамбургської Академії Музики. Діапазон його наукового та професійного вкладу сягає від досліджень українського народного інструментознавства й інструментування до концертної діяльності.

На заняттях диригуванням в Україні і в Польщі завжди присутні концертмейстер і педагог. Навчання диригуванню відбувається без хору, і це містить певні труднощі. Головна проблема студента – те, що йому складно уявити розташування хору, йому потрібна певна уява, необхідно продумувати свої рухи, враховувати всі потреби хорового колективу. При цьому хор стає своєрідним обличчям диригента, який керує рухами своїх рук. Особливо важливим є характер диригента як керівника хору, координатора голосів, бути фізично міцним і витривалим. Для хору підбираються різнохарактерні твори.

Репертуар диригента в Польщі досить широкий внаслідок того, що диригування вивчається за один рік. Можна відзначити стрімку зміну репертуару від хоралів раннього середньовіччя до музики XXI століття. Диригент завжди вимагає від студента бути артистичним, емоційно наповненим. Йому не обов'язково диригувати по схемі і тактувати по долях. Диригування витікає від самої мелодики твору. Акцент ставиться на динаміку, де головним уявляється відчуття музики. Диригент вимагає від студента знання біографії композитора і переклад тексту музичного твору, в якому зосереджено головний зміст. Таким чином, викладач сам ламає схему диригування. Для нього важливим є також легкість у виконанні і занурення в атмосферу музики водночас необхідно бути

логічним, зрозумілим і чітким для хору. У викладанні диригування не має штампів, зокрема не використовуються дихальні прийоми. Головне виконавське завдання полягає в тому, що диригент має передати всю музичну фразу, не перериваючи її, може показати через власну інтерпретацію своє бачення твору. За думкою З. Щадлака, це можливо зробити також через використання погляду чи навіть міміки обличчя, передаючи музику будь-яким способом.

Серед основних умов для студентів є також – знання латини, знайомство з іншими іноземними мовами. Іноді заняття проходили за участі двох або трьох студентів, які таким чином мають можливість дивилися на свої помилки і правильно оцінювати себе. В кожному класі, де проходить диригування, є дзеркало як необхідний інструментарій.

На заняттях майбутнього диригента навчають також бути толерантним і використовувати завжди дві руки при зверненні до хору. На перших етапах студента-диригента не примушують співати одночасно з рухами рук. З іншого боку, дозволяється не використовувати ноти. Викладач привчає студента спиратися на власну інтуїцію в розумінні твору. Диригування по нотах - наступний етап, де підключаються всі інші чинники.

Диригування в Україні, зокрема в ХДУ відзначається більш класичними підходами. Хоровими диригентами Херсонського державного університету є випускниця Одеської державної консерваторії Юрченко Наталія Іванівна та Зимовець Юрій Миколайович – професіонали з великим педагогічним стажем, які готують висококваліфіковані кадри музикантів-педагогів для України, завдяки своїй науковій і творчій діяльності мають широке визнання та авторитет у професійних колах музикантів, а також серед студентів вишу.

На заняттях студенти мають чітко додержуватись диригентської схеми, не дозволяти собі імпровізації, вільних рухів (як наприклад,

перевертання рук). Початок диригування завжди супроводжується дихальним жестом. Від диригента вимагаються суворі дисципліна, стійкий характер та лідерські якості майбутнього керівника хорового колективу.

Невід'ємною від диригування дисципліною в інституті музики Поморської Академії є читання хорових партитур, так само як і в Херсонському державному університеті. Студент повинен опанувати зразок хорового музичного твору, читаючи його з аркуша на фортепіано, співання окремих партій водночас з грою. Студентам дозволялося приходити на заняття в двох або в трьох, щоб навчитися працювати в дуеті чи в тріо, коли хтось грає, а хтось співає свою партію.

Участь студентів у хоровому класі, як відомо, є колективною. В Поморській Академії і в ХДУ ці заняття проходять два рази на тиждень і тривають півтори години. На заняттях присутній тільки керівник хору, диригент, який поєднує в собі і концертмейстера. Особливістю хорових занять у Польщі було те, що вони проходили в дуже інтенсивному темпі, студентський хор працює разом з філармонією і презентує свою творчість у місті та поза його межами. Концерти відбуваються щоразу через два тижні. Це пов'язано з плановими концертами філармонії та святами міста, держави і ювілейними датами діячів культури, мистецтва та духовності. Також хор часто виступає в костелах і виконує релігійну музику. Іноді ці виступи проходять в неурочні часи і вимагають добровільного вибору. Студенті вільні обирати між участю у концертах та власним відпочинком.

Репертуар хору в Польщі на відміну від України пов'язаний безпосередньо з темою дня та місцем виступу. Хор може співати як релігійну так світську музику, починаючи від середньовічних хоралів до різдвяних календ і джазових композицій. Обираються твори різних народів Європи різними мовами. Аранжування та обробку музичних творів для студентського хору виконує професор Моніка Зитке, яка

нерідко сама виступає в якості композитора, готує хоріві виступи та керує хором.

В сучасному репертуарі польських музикантів важливе місце займає виконання національних творів, які сприяють підняттю національного духу та патріотичному вихованню молоді.

Моніка Зитке займається науковою діяльністю, часто перебуває у творчих відрядженнях, де збирає музичний матеріал для аранжування та власних композицій. Її зацікавленість простягається в напрямку збирання старовинних творів, що потребує роботи в бібліотеках та музичних архівах світу. Завдяки цьому вона привносить в Польщу здобутки не тільки національної але й інших музичних культур, як наприклад, Японії та Ірландії. Саме в ці країни були запрошені студенти хору Поморської Академії з метою освітньої подорожі, а також гастрольної діяльності. В цілому польська сучасна музика, завдяки контактам з музичними культурами світу, збагачується новими інтонаціями, колоритними відтінками та інтерпретаціями.

Моніка Зитке є професійним диригентом студентського хору та оркестру. Вона є ініціатором та організатором більшості виступів та концертів. Головним диригентом студентського хору Поморської Академії вже багато років є професор Тадеуш Формела, який поєднує в своїй професійній діяльності керівництво хором і гру на органі.

Українські студенти, що навчаються за програмою «Подвійний диплом» постійно беруть участь у концертно-виконавській діяльності, що організовує Поморська Академія. Так, протягом 2019-2020 року студенти взяли участь у таких заходах як:

- Виступ студентського хору, присвячений інавгурації студентів
- Виступ студентського хору, присвячений Незалежності Польщі
- Виступ студентського хору, присвячений пам'яті святого кардинала Єжи Ігнація в місті Кошаліні

- Концерт за участі студентського хору, присвячений ювілею від Дня народження Станіслава Монюшки

- Святковий музичний вечір, присвячений Різдву Христовому - вокальний ансамбль (співання календ);

- Заліковий студентський концерт хору

- Різдвяний та Новорічний концерт в міській філармонії (виступ хору та сольні номери)

- Концерт фортепіанної музики

Студентський хор під керівництвом Наталії Іванівни Юрченко, джазовий ансамбль, який очолює заслужений діяч мистецтв України, старший викладач Олексій Михайлович Пономарьов і фольклорний вокальний ансамбль під керівництвом Антоніни Олександрівни Потужньої Херсонського державного університету також постійно беруть активну участь у творчих заходах факультету, університету та міста.

Під час своєї педагогічної діяльності Олексій Пономарьов навчає своїх студентів естрадному співу та викладає сучасні інформаційні технології, також він створив вокальний чоловічий гурт «Vox & Go», який виконував естрадні пісні у професійному сучасному аранжуванні. Гурт досяг великого успіху в межах міста, прийнявши участь більш ніж у 100 мистецьких заходах. Протягом багатьох років Олексій Пономарьов є композитором дитячих казок (режисер, завідувача кафедри культурології, професор Лимаренко Л. І.), присвячених релігійним святам Пасхи та Різдва Христового.

Щовесни на базі кафедри вокально-хорових дисциплін проводяться всеукраїнський фестиваль-конкурс вокально-хорового мистецтва «Maestoso» [26].

2.4. Аналіз викладання музично-теоретичних дисциплін

Всі музично-теоретичні дисципліни: сольфеджіо, гармонія, теорія та історія музики, аранжування, музично-рухові заняття (ритміка) у викладанні в Польщі та в Європі базуються на методиці Золтана Кодая та Карла Орфа. Польська система викладання цих дисциплін поєднує новітню європейську систему музичної освіти із залишками академічної методики викладання. Ці дисципліни, на відміну від попередніх, є груповими, на яких присутні українські студенти разом з польськими.

Дисципліна «Сольфеджіо» в Польщі на відміну від України називається «Формування слуху». В цьому визначенні сформульовано основне завдання предмету.

З першого курсу сольфеджіо викладається з початкових елементів, азів, поступово ускладнюючись в насиченому, інформативному та стислому змісті. В Польщі (як і в інших країнах Європи) вивчення нот починають з цифрового позначання звуків (від 1 до 7), що на початку відповідає мажорній гамі, але слід зауважити, що знаходження в тональності не має майже весь перший семестр. Цікаво, що таке шифрування, кодування звуків студенти вчать в різних комбінаціях, які складають короткі мелодійні фрагменти. Спів цих вправ не є таким простим, як здається, бо співання відбувається майже по всіх тональностях, починаючи з будь-якої ноти і продовжуючи початок мелодії з останнього звуку, на якому завершилося перше побудування. Тож, відбувається постійна модуляція на слуховому абстрактному практичному рівні. Також схожа вправа є на обертання мажорного тризвуку: 1-3-5, 3-5-1, 5-1-3, 1-5-3, 5-3-1, 3-1-5, що подібно до попередньої вправи співається з будь-якого звуку, переходячи до модуляцій, бо самих тональностей, як було зазначено, ще не вивчають. Таким чином працює «Система відносної сольмізації» або «Релятивна система».

Пізніше підключають суміжні знання з теорії музики, яка теж викладається з першого по другий курси навчання; ноти починають вивчати за літерною системою (A, H, C, D, F, G) раніше, ніж називаючи звиклими нам «до-ре-мі...» Тому можуть виникнути певні складнощі, бо літерна система буде також використовуватися при читанні партитур і вивченні тональностей. Відповідно всілякі альтеровані звуки будуть співатися з додатком до літери-закінчення -is- чи -es-, що позначає не тональність, а одну ноту тональності. Наприклад, в гамі до-мінор це буде виглядати так: c, d, es, f, g, as, b, c. За таким принципом співаються всі гами.

Другий рік вже розпочинається вивченням системи Абсолютної сольмізації, співом майже всіх гам літерною системою, але з деяким відрізненням: розпочинати гаму треба тільки від звуку C – до чи C_{is} – до#. Таким чином, тональність за звучанням нагадує лади народної музики, бо знаки альтерації залишаються тональними, а змінюється лише забарвлення гами, що іноді може змінити мажор до невпізнанності подібним до мінора. Додатковою складністю є розрізнення тональностей на слух. Допомагає те, що мінорні гами викладач грає у гармонічному виді (з підвищеним VII ступенем). Пізніше додаються вправи зі співом і розв'язанням в тональності домінантового септакорда з оберненням. Раз на місяць проводяться колоквиуми з предмету, де перевіряються всі отримані знання. Колоквиум поділяється на дві частини: письмову і практичну.

В цілому, весь курс сольфеджіо як формування слуху має дуже практичний характер, допомагає розширити слухові кордони і образ мислення музики взагалі.

Навпаки, академічна система викладання в Україні передбачає акцент на теоретичні аспекти цієї дисципліни, більш поглиблене вивчення матеріалу тощо. Доцент, заступник декана, викладач сольфеджіо та диригування у Херсонському державному університеті

Тетяна Леонідівна Корнішева має ґрунтовні знання в галузі музичної педагогіки, високий творчий потенціал. Їй належать чисельні наукові статті у виданнях університету та інших наукових виданнях з музичних дисциплін. Її педагогічна діяльність відзначена почесною грамотою управління освіти і науки обласної державної адміністрації, подякою за вагомий особистий внесок у підготовку учасників фестивалю диригентського мистецтва «Музична Таврія». Тетяна Корнішева є куратором міжнародної освітньої програми «Подвійний диплом». Сферою її наукових інтересів є аспекти диригування, хорового виконавства, музичного діалогу та ролі особистості у розвитку музичної культури та європейської інтеграції тощо.

Теорія музики – дисципліна, яка відповідно і в Поморській Академії, і в ХДУ має теоретичний характер. Коротко це можна описати, як письмове опрацювання вправ і завдань з сольфеджіо. Але практичні навички і окремі види завдань обов'язково відпрацьовуються студентами через гру на фортепіано, ритмічні вправи та вправи на тактування. Це відбувається дуже цікаво. Так, у першій рік навчання теорії музики вивчали музичні терміни, квінтове коло тональностей. У письмовій формі виконувалися завдання по аналізу на слух та на групування ритмічних тривалостей у певному розмірі. Також вивчають всі види тетраходів, поєднуючи та комбінуючи які між собою, можна утворити лади народної музики, різні види гам. Це має дуже багато спільного з методологією вивчення теорії музики в Україні.

На другому році навчання вивчають тоніку (Т), субдомінанту (S), домінанту (D) – тріаду, домінантсептокорд (D7) з розв'язанням у тоніку. Це завдання виконується письмово на колоквиумах і на фортепіано, грається в усіх тональностях від будь-якого звуку. Також студенти починають використовувати ці знання, отримуючи практичний досвід, граючи на фортепіано просту мелодію, дитячу пісеньку, додаючи до неї акомпанемент (функції тріади звуків). Стосовно ритмічних вправ, на

другому році вивчають змішані і перемінні розміри, ускладнюючи їх тактування різними видами ритмічних поділів (дуоль, тріоль, квінтоль тощо). Ритмічні вправи виконувалися колективно, утворюючи своєрідний ансамбль, де кожен виконував свою партію плесканням в долоні. Також одним з найважливіших моментів праці на уроці був дозвіл студентам проявити свої індивідуальні здібності – уяву, розробити свої ритмічні вправи для подальшої роботи з дітьми, допомагаючи їм, наприклад, у вивченні музичного твору.

Історію музику, як одну з найцікавіших теоретичних дисциплін, в Поморській Академії викладає професор Моніка Зитке. До змісту цього курсу входять не тільки музичні здобутки окремого краю (Польщі), але й всього світу, починаючи з культури Стародавньої Месопотамії і Єгипту, Античності до музичних шедеврів ХХ століття. На заняттях студенти могли дізнатися про стародавній інструментарій цих культур та побачити їх зображення через презентацію світлин та відео, що були зроблені викладачем під час творчих відряджень у музичні музеї світу. Також студенти могли послухати, як звучать ці інструменти, завдяки аудіо записам, що супроводжували презентацію.

Переходячи до Середньовіччя, Ренесансу і часів Бароко, студенти вивчали в основному музику Західної Європи, багатьох авторів, в тому числі анонімних, майстрів минулого, зокрема музику релігійного і світського характеру. Цікавим відкриттям для українських студентів стали імена таких середньовічних музикантів та композиторів з Польщі як Миколай Радомський, Вінцент з Келчі, Миколай Краковський, Вацлав Шамотульський, Єжи Легніцький, Марчін Леополіта, Микола Хжановський, Миколай Гомулка.

Поруч з вивченням історії музики студенти знайомилися також з усіма видами мистецтва тих часів, які були пов'язані з музикою та впливали на її розвиток, створюючи атмосферу світосприйняття для музикантів.

Завдяки тому, що студенти мали змогу виступати на концертах хоровим колективом на різних святах, співати в костелах, можна було зрозуміти та відчути музику краще, занурившись в атмосферу старовинної церковної архітектури та сакрального мистецтва різних часів.

Доходячи до часів класицизму і романтизму, при вивченні всіх відомих композиторів, можна зауважити, що польська музична культура мала значний вплив на розвиток історії світової музики, зокрема, не тільки Фредеріку Шопену, але й Станіславу Монюшкові, Карлу Шимановському, Хенрику Венявському, Зигмунту Носковському, Мечиславу Карловичу, Ігнацію Яну Падеревському, імена яких сьогодні носять вулиці польських міст і містечок [37, с. 15].

Кожен місяць проходили колоквиуми з перевірки засвоєння історії музики. Завданням для студентів було визначення на слух через музичні вікторини музичних творів («слуханки»). Теоретичні завдання передбачали перевірку знань з основних подій музичної історії, значних імен музикантів та композиторів, які зробили внесок у розвиток світової музики. Відповіді мали носити тестовий характер, а також давати розгорнуту характеристику по окремих питаннях.

Теорію музики в Херсонському державному університеті викладають Чехуніна Аліна Олександрівна та Старюченко Наталія Анатоліївна. Їх викладання відзначається увагою до творчих нахилів студентів, спрямоване на розвиток творчих здібностей та отримання якісної музичної освіти. Кожний викладач володіє енциклопедичними знаннями зі свого фаху, широким кругозором, глибокими знаннями світової музики та національної музичної спадщини України.

В Поморській Академії з другого року навчання практикують підготовку до написання дипломної роботи, пропонується така дисципліна як семінар бакалаврської дипломної роботи з методологією, що передбачає спілкування, обговорення та дискусію студента з

викладачем щодо обрання теми, визначення плану та підбору джерел майбутньої роботи. Теми, що пропонуються, стосуються переважно майбутньої роботи зі школярами у загальноосвітній школі.

В Херсонському державному університеті теми дипломних робіт студентів можуть стосуватися наукової проблематики більш загального масштабу і бути присвяченими висвітленню питань та аспектів музичної освіти у вищих навчальних закладах, аспектів методики викладання, перспектив розвитку педагогічної галузі музичного мистецтва тощо.

2.5. Методично-практична підготовка вчителя музичного мистецтва

Курс педагогіки в Поморській Академії починається з другого року і представляє собою курс лекцій та практичні семінари, де кожна лекція чергується з практичним заняттям. Протягом курсу вивчалися проблеми поведінки людини в різних умовах, перші надбання у педагогіці, починаючи з часів античності. Вивчалися функції та питання педагогіки, методика та засади, традиційні класифікації (діагностична, прогностична, інструментально-технічна і гуманістична), методологія.

У галузі диференціації педагогічних наук виокремлюємо педагогічні дисципліни, зокрема теорію виховання і етапи формування людини, педагогіку родини, педагогіку дошкільну, шкільну і загальноосвітню, педагогіку вищої школи і педагогіку дорослих, спеціальну педагогіку, педагогіку неповносправних (дітей з фізичними та психічними вадами). Особлива увага приділялася також теорії освіти перманентної і педагогіці літніх людей – геронтагогії.

В рамках курсу педагогіки відбулося знайомство з такими напрямками, які пов'язані з діяльністю людини (соціальна педагогіка, педагогіка культури, праці, здоров'я, педагогіка вільного часу), а також вивчалися суміжні дисципліни: педагогіка порівняльна, педантологія,

політика освіти, економіка освіти і виховання, філософія виховання, психологія виховання, соціологія виховання, біологія виховання, інформатика освіти, антипедагогіка і виховання естетичне, сексуальне виховання, патріотичне виховання, гігієнічне виховання, виховання безпеки і виховання релігійне. Важливим аспектом вивчення педагогіки була також професійна вчительська етика.

Практичні заняття полягали в написанні студентами рецензій на педагогічну літературу, зокрема на праці польського педевтолога Хенрики Квятковської, де кожному студентові давалася окрема тема. «Квятковська обґрунтувала теоретико-методологічні засади організації та проведення педагогічних практик. Зокрема вона зазначає, що накопичення знань не гарантує пропорційного збагачення діяльнісних можливостей студента (в екстремальних випадках це явище виявляє себе як поява «навченої беспорядності»). Натомість накопичення практичного досвіду завжди супроводжується накопиченням знань. В ідеальному випадку пізнання й діяльність повинні організовуватися так, щоб збагачення обох було взаємовідповідним і не виникало небезпечних переваг теоретичного (пізнавального) і практичного аспектів у підготовці майбутнього вчителя. Як зауважує автор, у реальних умовах учительський фах відзначається необхідністю постійного співставлення багатовимірності й багатоаспектності (особливо у сфері етики і моралі) кожного навчально-виховного випадку з малою кількістю цілей впливу на учня» [1].

Важливою теоретичною дисципліною є дидактика, яка розпочинається з другого року навчання і викладається два рази на тиждень. Це єдина теоретична дисципліна, яка передбачає таку кількість годин, бо поділяється на дидактику яка підготовлює студентів до практики з вивченням усіх нововведень в шкільну музичну освіту та методики викладання за новітніми програмами в Польщі, що

передбачало виконання завдань у вигляді сценаріїв уроків за темами, що повинні відповідати класу.

Також була друга дидактика, яку викладав доктор Ярослав Хачинський. Протягом цього курсу студенти вивчали системи дидактичні, які розраховані на «школу традиційну», «школу прогресивну» і «школу сучасну». Головним чином, ця дидактика спирається на наукову педагогіку, що була запроваджена і сформована Дж. Ф. Гербартом (1776-1841), відомим німецьким філософом, психологом, педагогом, що систематизував засвоєння учнями знань, які транслює вчитель та передає підручник. Вчитель є авторитетом, який веде учнів до знань. Гербарт був противником теорії здібностей, він поділяв точку зору про розвиток людини від знань до умінь, був прихильником асоціативної психології. Він розробив педагогічну науку на основі психології і етики. Вчений прагнув досягнути у вихованні людини гармонії волі і етики, розвитку багатостороннього інтересу [35].

Постаттю, що має виключне значення для розвитку європейської педагогіки і польської зокрема був Джон Девей (1859-1952). Він вважав, що мотивувати дитину не можна ані страхом перед карою, ані прагненням нагороди. Головне - це бажання оволодіти новими речами та практиками – “навчання через зацікавлення». Учні мають самостійно висувати гіпотези, формулювати проблеми та перевіряти їх емпіричним шляхом. Роль вчителя при цьому міститься в підтримці та допомозі учневі, спираючись на наукові авторитети більше, ніж на загальне керування. Головною рисою цієї школи є дидактичний утилітаризм, де акценти ставляться на діяльність учнів в більшій мірі, ніж поширення інформації. Саме це виховує самодостатню та зрілу особистість. Навчальна програма складається не з того, що має учень знати, а що має бути зроблено [36].

Педагогічна система «прогресивної школи» побудована на творчій активності учня, суб'єктивності підходів і узгодженості навчального процесу учителя і учня.

Про «сучасну школу» писав у своїй праці «Примушувати чи дозволяти?» відомий польський вчений, історик, філософ, психолог, засновник порівняльної педагогіки Богдан Наврочинський (1882-1974). Він акцентував в педагогіці на компромісі між свободою і примусом. Авторитет вчителя в сучасній школі традиційно полягає у впровадженні, перевірці та оцінці знань. Основою поглядів Наврочинського була система, орієнтована на індивідуалізацію навчання і мотивування учнів до самостійної творчої праці. «Особистий ідеал вчителя він бачив у сфері його духовного життя. Богдан Наврочинський глибоко усвідомлював освітні потреби. Він запровадив сучасний напрям розвитку педагогіки. Погляд Богдана Наврочинського на особистий ідеал вчителя характеризувався широким і об'єктивним визнанням проблем і незалежністю суджень» [41, с. 35].

Дисципліною, яка нерозривно пов'язана з дидактикою є психологія. Зміст психології вбачається у досвіді вивчення безпосередньої і опосередкованої свідомості. В освітньому процесі Польщі вона спирається на вчення «психології постаті», структуралізм і функціоналізм (як напрями психології), інтроспекцію як систематизацію власних думок і почуттів, вражень. «Середовище впливає на одиницю в залежності від особливостей темпераменту, впливає на формування особистості...» - пише у своєму дослідженні сучасний гданський психолог і генетик Ян Стрелау, лауреат Нобелівської премії, послідовник теорії «психології постаті» та фізіології Івана Павлова [40, с. 393].

Функціоналізм ґрунтується на теорії еволюції Дарвіна. Метою збирання знань є їх використання та пристосування людиною до оточуючого середовища. Яскравим представником інтроспекції та

функціоналізму був Вільгельм Вунд (1832-1920), відомий німецький лікар, психолог і фізіолог. Він створив експериментальну психологію, мав багато учнів, серед яких був Іван Павлов.

В якості завдань до курсу психології студенти готували презентації, писали конспекти, брали участь у семінарах тощо. Практичний курс педагогіки в Поморській Академії і ХДУ мають багато спільного і практично співпадають.

Згідно із затвердженою програмою навчання на другому році, студенти повинні проходити виробничу практику, що рахується в рамках 45 академічних годин, тобто 45 уроками. Кожен рік практика проходить в різні місяці, в першому семестрі віддається на практику - 30 годин, а в другому семестрі – 15 годин, щоб не зачепити екзаменаційних сесій. На відміну від України в Поморській Академії на час проходження практики не припиняється учбовий процес, тобто не дозволяється бути відсутніми на заняттях. Всі студенти проходять практику індивідуально у вільний від занять час тільки у загальноосвітніх школах міста. Кожен має придбати страховку на цілий місяць практики або більше у зв'язку із вимогами по забезпеченню безпеки праці. Кожний студент працює у загальноосвітній школі за умовами договору між Академією та середнім освітнім закладом. Вільний час студента узгоджується з часом проведення уроків музики в школі, з розкладом самого музичного педагога. Якщо студенту дозволяє час, він може відвідати заняття з музику за коротший термін, ніж пропонується.

Студент може відвідувати заняття з музики в різних шкільних класах, починаючи з молодшої школи до середньої школи. Таким чином, це дозволяє отримати методичний і практичний досвід роботи з дітьми різного віку.

Нещодавно, в Польщі був розроблений і прийнятий новий освітній проект викладання предмету музики у загальноосвітніх школах, що

передбачає вивчення та оволодіння знаннями з сольфеджіо, теорії та історії музики та хорового співу. Концепція цієї програми полягає в тому, що кожний учень має здобути в загальноосвітній школі базову музичну освіту, яка б дозволяла бути освіченими в галузі музичного мистецтва, слідуючи за програмою музичних шкіл, але в більш ознайомлювальному характері. Тому кожний учитель повинен мати таку підготовку, яка б дозволила йому працювати на такому професійному рівні, який би задовольняв цим вимогам.

Навчальна практика музикантів-педагогів в загальноосвітній школі Слупська була скерована на спостереження методів викладання завдань теоретичного і практичного характеру. В теоретичному плані вивчають нотну грамоту перших двох років сольфеджіо, музичну літературу та інструменти класичного складу оркестру. Важливу роль грає хоровий клас, де особливо проявляються музичні здібності дітей, що дозволяє вчителю відповідно скерувати свою педагогічну діяльність, відібрати відповідні методи роботи та способи подолання труднощів.

На другому році навчання в Поморській Академії практика у школі в першому семестрі є наглядовою, де студенти тільки конспектують хід занять і спостерігають за взаємодією та атмосферою між учителем і учнями, зокрема аналізують методи та засоби, які використовує вчитель при спілкуванні з учнями, психологічні аспекти поведінки вчителя, його рівень толерантності та професійної етики на уроці, вміння максимально точно та цікаво донести до учня зміст уроку.

Другий семестр практики в школі є виробничим, що передбачає проведення занять з музики студентами самостійно згідно з планом і програмою викладання. По закінченню практики, наглядової чи виробничої, студенти мають здати керівнику з практичної роботи щоденник практики в друкованому вигляді, який вони вели протягом всієї практики. На кожен музичну дисципліну відводилося окреме місце, бо до щоденника додавався розклад викладача та шкільний план.

На жаль, в Україні сьогодні не всі загальноосвітні школи забезпечені достатньою матеріальною базою, приміщенням та електронним обладнанням для проведення уроків музики, використовуючи також різні музичні інструменти. Тому ґрунтовна підготовка вчителя музики, яку ми отримаємо, не завжди знаходить можливості для своєї реалізації.

В Україні також є можливості для розвитку приватних музичних закладів, проте, в суспільстві попитом користуються академічні школи, які мають необхідний рівень для подальшого розвитку учня та відповідний викладацький склад.

Знання, що отримані нами в Поморській Академії та в Херсонському Державному університеті, в рівній мірі мають важливе значення для подальшої навчальної і професійної діяльності. Опанування методикою викладання музики, прийомами і технікою гри на фортепіано, флейті, органі, досвід хорового співу і концертною діяльністю, вокального співу та ансамблю – це багатющий досвід, необхідний для розвитку музиканта як особистості та педагога як викладача музики для дітей. Крім того, ми отримали можливість, розширити уяву про напрями розвитку музичної культури в Європі і в Україні, долучились до спілкування з чудовими викладачами і музикантами, які залишили неабиякий вплив на наше професійне формування і сприйняття музичного мистецтва.

Досвід музичної практики створив простір для роздуму про майбутнє сучасної української загальноосвітньої школи, де мистецтву музики як предмету, що формує особистість людини і закладає основи естетики, етики та духовності має приділятися колосальна увага. І це арена діяльності майбутнього вчителя.

ВИСНОВКИ

1. Відповідно до першого завдання щодо розгляду організації освітнього процесу підготовки педагогів-музикантів в Україні зазначаємо, що підготовка студентів в Україні в умовах вищої педагогічної освіти до музично-просвітницької і викладацької діяльності є цілісним процесом, який потребує системності й цілеспрямованості. Музично-теоретична підготовка майбутніх педагогів спрямована на розвиток музичних здібностей, формування професійних навичок та умінь, що сприяє розвитку творчої самостійності музиканта, проявом якої є практична діяльність, формування освітніх компетенцій, розширення світогляду тощо. Невід'ємною складовою вчителя-музиканта, в Україні є шлях самовдосконалення та самореалізації.

2. Відповідно до другого завдання щодо розгляду умов та спрямування професійної підготовки педагогів-музикантів в Польщі з уваги на реформу освіти, що відбулася, та на попит суспільства слід зауважити, що фахова готовність майбутнього вчителя музики передбачає, що всі її структурні компоненти повинні бути підпорядковані загальній меті: забезпеченню творчого виконання своєї соціальної ролі у всебічному вихованні підростаючого покоління. Вчитель музики в школі – це вокаліст, виконавець-інструменталіст, концертмейстер, диригент, теоретик тощо. Тому його професійна підготовка залежить від цілісної музично-педагогічної освіти, що розглядається як єдиний процес музично-виконавських, музично-теоретичних, психолого-педагогічних знань, умінь та навичок.

3. Аналізуючи аспекти професійної підготовки педагогів-музикантів за напрямками: викладання інструментального виконання, викладання вокально-хорових дисциплін, викладання музично-теоретичних дисциплін, методично-практичної підготовки слід відзначити, що вимоги до професійних якостей польських та

українських учителів музики не мають суттєвих відмінностей. Проте, створення нової моделі польської школи, яка передбачала певні організаційно-структурні зміни в системі шкільної освіти зумовило модернізацію змісту професійної підготовки студентів музичних факультетів вищих навчальних закладів та педагогічних відділень музичних академій (консерваторій).

В умовах трансформаційного переходу польської освіти від адаптаційної до креативної моделі значно змінилася роль учителя музики, від якого, насамперед, вимагається оперування такими педагогічними вміннями, як розробка власної авторської програми із свого предмету, вдосконалення комунікативних якостей, оволодіння прийомами застосування у навчальному процесі мультимедійних дидактичних засобів.

Музична освіта в Польщі все ще не витримує тих викликів, які висувають потреби життя. Аналізи музичних компетенцій на всіх рівнях показують не достатню ефективність роботи музичних вчителів в школі. Швидкий розвиток суспільства, потреб молоді ставить перед школою проблему покращення музичної освіти вчителів та пошук нових підходів в їх роботі з молоддю. З іншого боку, сьогодні польська освіта зробила певний ривок в напрямку покращення ситуації, особливо в галузі розробки нових освітніх методик та програм, використання музичних інструментів в школі. Дещо подібне можна спостерігати і в Україні, де освітня галузь, зокрема підготовка вчителів з музики, все ще істотно потребує реформування в напрямку надбання європейського виміру, додання національних обмежень та пострадянських умовностей та схем.

4. Виявлення досягнень та проблемних питань, спільних рис та розбіжностей професійної підготовки студентів в Поморській Академії та Херсонському Державному університеті, свідчить про важливість синтезу освітнього процесу в рамках подальшого розвитку спільних

проектів навчання, обміну та стажування студентів за спеціальністю «Музичне мистецтво».

Підходи до теорії та методики викладання музики допоможуть у майбутній викладацькій діяльності. Залучення до теорії та практики європейських музичних традицій створює можливості для професійного особистого розвитку, розширення художнього діапазону, глибокого усвідомлення та розуміння основних етапів розвитку світової музичної культури.

За спільною думкою польських та українських вчених готовність вчителя музики до здійснення професійно-педагогічної діяльності у загальноосвітній школі може бути сформована в результаті засвоєння ним умінь та навичок музично-виконавської діяльності, яка передбачає його підготовку як виконавця (гра на музичних інструментах, спів, диригування). Професійно здійснювати музично-педагогічну діяльність, якщо вчитель музики не володіє музично-виконавською діяльністю об'єктивно неможливо. Тільки володіння цими двома результативними видами діяльності створює рівень професійної компетентності вчителя цього предмету.

Значне зростання останнім часом числа українських студентів в Польських установах вищої освіти значно змінило обличчя академічної освіти в цій країні. Існуюча модель вищої освіти здебільшого базувалася, особливо в маленьких центрах, на вивченні здобутків переважної єдиної нації, тепер еволюціонує за щонайменше декілька років у напрямі багатокультурної моделі.

Українці зараз являють собою найбільшу групу студентів-іноземців в Польських установах вищої освіти, яка впливає на соціальні стосунки, відчутні в академічному доквіллі, будить інтерес до іншої культури та країни та позбавляє негативних культурних стереотипів і упереджень.

Таким чином, розгляд аспектів професійної підготовки педагогів-музикантів в Україні та Польщі на прикладі Херсонського Державного університету і Поморської Академії в Слупську та їх порівняльний аналіз, окреслені в меті роботи, виконано.

Слід зазначити, що знання, що отримані нами в Поморській Академії та в Херсонському Державному університеті, в рівній мірі мають важливе значення для подальшої навчальної і професійної діяльності. Опанування методикою викладання музики, прийомами і технікою гри на фортепіано, флейті, органі, досвід хорового співу і концертною діяльністю, вокального співу та ансамблю – це багатющий досвід, необхідний для розвитку музиканта як особистості та педагога як викладача музики для дітей.

Крім того, ми отримали можливість, розширити уяву про напрями розвитку музичної культури в Європі і в Україні, долучились до спілкування з чудовими викладачами і музикантами Херсона і Слупська, які залишили неабиякий вплив на наше професійне формування і сприйняття «вищих матерій» музичного мистецтва.

Цей досвід навчання та музичної практики створив простір для роздуму про майбутнє сучасної української загальноосвітньої школи, де мистецтву музики як предмету, що формує особистість людини і закладає основи естетики, етики та духовності має приділятися колосальна увага. І це арена для реформи освіти і діяльності майбутнього вчителя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василюк А. Педагогічна практика в системі професійно-педагогічної підготовки вчителів у Польщі [Електронний ресурс] / А. Василюк. – Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/715549/1/16_%D0%9F%D0%B5%D0%B4_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0_%D0%B2_%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D1%96_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%BF%D0%B5%D0%B4_%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%82_%D0%B2%D1%87%D0%B8%D1%82_%D1%83_%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%89%D1%96.PDF
2. Вільчковська А. Е. Сучасні вимоги до професійної діяльності вчителя музики у польських загальноосвітніх школах / А. Е. Вільчковська // Вісник. – Глухів, 2014. – № 127. – С. 312–316.
3. Вільчковська А. Е. Теорія музичного виховання польських школярів у 90-х роках ХХ ст. / А. Е. Вільчковська // Збірник наукових праць. – Київ, 2014. – № 116. – С. 43–52.
4. Воевідко Л. М. Компоненти фахової підготовки студентів мистецьких спеціальностей / Л. М. Воевідко // Збірник наукових праць. – Кам'янець-Подільський, 2015. – Вип. № 18 (1-2015). – С. 326–331.
5. Гунько Н. О. Інноваційні аспекти вокально-методичної підготовки майбутнього педагога-музиканта / Н. О. Гунько // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер.: Педагогічні науки. – 2017. – Вип. 155. – С. 51–55.
6. Кабалевский Д. Б. Ровесники. Беседы о музыке для юношества / Д. Б. Кабалевский. – Москва: Музыка, 1987. – 126 с.
7. Касьянова С. Система освіти Польщі в межах реалізації Болонського процесу / С. Касьянова // Освіта и управління. – Київ, 2005. – Т. 3-4. – С. 207–213.
8. Ковмір О. М. Теоретико-методичні засади формування музичного мислення особистості / О. М. Ковмір. – Київ, 2011. – 183 с.

9. Корсак К. Реформи образования в Польше и Украине: уроки и перспективы / К. Корсак // Образование и воспитание в Польше и Украине (XIX – XX вв.): Материалы международной научно-практической конференции. – Нежин: НДПУ, 1998. – С. 3–6.
10. Кремень В.Г. Высшее образование Украины и Болонский процесс / В.Г. Кремень. – Киев: Образование; Тернополь: Богдан, 2004. – С. 59–62.
11. Кудіна В.В., Соловей М.І., Спіцин Є.С. Педагогіка вищої школи / В.В. Кудіна, М.І. Соловей, Є.С. Спіцин. – Київ, 2007. – 194 с.
12. Ніколаї Г.Ю. Інтеркультурне виховання школярів засобами музичного мистецтва. Польсько-український проект [Електронний ресурс] / Г.Ю. Ніколаї // Порівняльно-педагогічні студії. – Умань, 2012. – №3 (13). – С. 2. – Режим доступу: <http://pps.udpu.edu.ua/article/view/18784/16509>
13. Новосадова С. Музично-теоретичні дисципліни як передумова формування творчої самостійності майбутнього учителя музики / С. Новосадова // Актуальні питання гуманітарних наук. – Дрогобич, 2019. – Вип. 25 – С. 253–254.
14. Малашевська І.А. Методика музично-теоретичної підготовки майбутніх учителів музики на історико-стильовій основі – теорія і методика навчання музики і музичного виховання: дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / І.А. Малашевська – Київ, 2005. – 189 с.
15. Мельник О. Етапи підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва для музично-просвітницької діяльності. /О. Мельник // Збірник наукових праць. – Київ, 2015. – Вип. 19. – Частина 2. – С. 269–271.
16. Митина Л.М. Психологія професійного розвитку учителя / Л. М. Митина. – Москва, 1998. – 112 с.
17. Мороз М. Особливості здійснення фахової підготовки майбутніх учителів музики в закладах вищої освіти України та Польщі: порівняльний аналіз. / М. Мороз. – Вінничина, 2018. – С. 146–156.

18. Олексюк О. Узагальнення інтонації як механізм осягнення смислу естетичних категорій: педагогічний аспект проблеми / О. Олексюк // Наукові записки / ред. кол.: В.В. Радул, В.А. Кушнір та інших. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015 – Вип. 139. – 316 с.
19. Вища освіта Польщі в умовах Болонського процесу [Електронний ресурс]. – Кіровоград, 2010. – Режим доступу:
http://osvita.ua/abroad/higher_school/poland/7593
20. Панасенко Т.Г. Формування музично-аналітичних умінь студентів (на матеріалі курсу «Сольфеджіо») – теорія і методика навчання музики і муз виховання: дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / Т.Г. Панасенко – Київ, 2001. – 194 с.
21. Побережна Г.І., Щериця Т.В. Проблеми інтегрованого викладання музично-теоретичних дисциплін у педвузах / Г.І. Побережна, Т.В. Щериця // Вісник ЖДУ ім. Івана Франка. – Житомир, 2005. – Вип. 21. – С. 16–18.
22. Проців Л.Й. Ідеї музично-естетичного виховання у галицьких педагогічних виданнях (кінець XIX - початок XX ст.) / Л.Й. Проців // Рідна школа. – Київ, 1999. – № 9. – С. 73–75.
23. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти / О.Я. Ростовський. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 640 с.
24. Сухина В.Ф. К вопросу о концепции гуманизации университетского азобобрания / В.Ф. Сухина // Гуманизация науки и образования: Материал учебно-методической конференции / Под редакцией В.П. Педана. – Харьков, 2001. – С. 4–6.
25. Філіпчук Н.О. Досвід професійної підготовки майбутніх музикантів у закладах музичної освіти Західної України у першій половині XX ст. [Електронний ресурс]. / Н.О. Філіпчук. – Київ, 2012. – Режим доступу:
<http://lib.iitta.gov.ua/2523/1/%D0%94%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D0%B4>

26. Херсонський державний університет [Електронний ресурс]. – Херсон, 2020. – Режим доступу: <http://www.kspu.edu/About/Faculty/FCultureArts.aspx>
27. Черкасов В.Ф. Теорія і методика музичної освіти. Навчальний посібник / В.Ф. Черкасов. – Тернопіль, 2014. – С. 25, 472.
28. Шапран О. Сучасні методи навчання майбутнього вчителя в Республіці Польща / О. Шапран // Рідна школа. – Київ, 2019. – № 3/4. – С.26–30.
29. Щериця Т.В. Музично-теоретична підготовка вчителів музики [Електронний ресурс] /Т.В. Щериця. – Режим доступу: <http://hghltd.yandex.net/yandbtm>
30. Щолокова О.П. Модернізація фахової мистецької освіти у контексті сучасних гуманістичних ідей / О.П. Щолокова // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. пр.: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти». – Київ, 2007. – Вип. 4. – С. 13.
31. Białkowski A., Grusiewicz M., Michalak M. Wybór tekstów D. Szwarzman Edukacja muzyczna w Polsce Diagnozy, Debaty, Aspiracje [Електронний ресурс] / А. Białkowski, М. Grusiewicz, М. Michalak. – Warszawa, 2010. – S.18–19. – Режим доступу: http://www.wychmuz.pl/userfiles/Publikacje%20bezpлатne/2010%20Edukacja_muzyczna_w_Polsce.pdf
32. Bolonski proces. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.archiwum.nauka.gov.pl/proces-bolonski/proces-bolonski.html>
33. Vonna. B. Kultura i edukacja muzyczna. Kierunki zmian – wybrane problemy [Електронний ресурс] / В. Vonna // ARS INTER CULTURAS,

- (8). – Słupsk, 2019. – Режим доступу:
<http://doi.org/10.34858/AIC.8.2019.012>
34. Chwirot Stanisław Proces boloński w praktyce – Gazeta Uniwersytecka.
– 2008 – № 3. – S. 5–7.
35. Chacinski J. ARS INTER CULTURAS, (9) [Електронний ресурс] /
J. Chacinski. – Słupsk, 2010. – Режим доступу:
<https://aic.apsl.edu.pl/index.php/1>
36. Chaciński, J. Ukrainian students enrolled in music education studies in Poland – education, attitudes, professional expectations, and their relations to their environment – research report [Електронний ресурс] / J. Chacinski // *ARS INTER CULTURAS*, (8). – Słupsk, 2020. – Режим доступу:
<https://doi.org/10.34858/AIC.8.2019.015>
37. Kowalska M. ABC Historii Muzyki [Електронний ресурс] /
M. Kowalska. – Kraków: Musica Iagellonica, 2005. – 693 s. – Режим
доступу: <https://www.twirpx.com/file/2034231/>
38. Kwiatkowska H. Kierunki przemian funkcji zawodowych nauczyciela /
H. Kwiatkowska // *Ruch Pedagogiczny*. – Warszawa, 1990. – Nr. 1-2. – S. 13
– 23.
39. Piotrowska. A.G. (2020). Edukacja muzyczna okiem filozofów i
teoretyków: krótki zarys problematyki [Електронний ресурс] /
A.G. Piotrowska // *ARS INTER CULTURAS*, (8). – Słupsk, 2019. – Режим
доступу: <https://doi.org/10.34858/AIC.8.2019.011>
40. Strelau J. Temperament, osobowosc, dzialanie./ J. Strelau. – Warszawa,
1985. – 526 s.
41. Wedzinska M. Bogdan Nawroczynski jako pedagog i jego ideal osobowy
nauczyciela. /M. Wedzinska // *Zeszyty Naukowe Uczelnianej Rady
Doktorantow Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego*. – Warszawa, 2014. – T. 3.
Nr. 2. – S. 35.
42. Waytopoland [Електронний ресурс]. – Słupsk, 2014-2016. – Режим
доступу: http://waytopoland.com/catalog/pomorskaja_akademija

